

PRAGMATA TES OIKONOMIAS
XIII

Rada Naukowa

Paulina UCIEKLAK-JEŻ (Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie, Polska) – przewodnicząca
Tomáš BAKALÁR (BERG – Uniwersytet Techniczny w Koszycach, Słowacja)
Olena BURUNOVA (Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie, Polska)
Zuzana HAJDUOVÁ (Uniwersytet Ekonomiczny w Bratysławie, Słowacja)
Serhii HUSHKO (Państwowy Uniwersytet Ekonomii i Technologii w Krzywym Rogu, Ukraina)
Olena IVASHKO (Wołyński Uniwersytet Narodowy im. Łesi Ukrainki w Łucku, Ukraina)
Roman LACKO (Uniwersytet Ekonomiczny w Bratysławie, Słowacja)
Judit OLÁH (Uniwersytet w Debreczynie, Węgry)
Henrieta PAVOLOVÁ (TUKE – Uniwersytet Techniczny w Koszycach, Słowacja)
Michal POHLUDKA (VŠB – Politechnika w Ostrawie, Czechy)
József POPP (Szkoła Doktorska Zarządzania i Administracji Biznesowej, Uniwersytet Johna
von Neumanna, Węgry)
Hana ŠTVERKOVÁ (VŠB – Politechnika w Ostrawie, Czechy)
Jan ŽUKOVSKIS (Uniwersytet Witolda Wielkiego, Litwa)

Recenzenci

dr hab. Marek SZAJT, prof. PCz Politechnika Częstochowska
dr hab. Agnieszka BEM, prof. UEW Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
dr hab. inż. Marta STAROSTKA-PATYK, Politechnika Warszawska
dr hab. Artur Michał WOŹNY, Politechnika Rzeszowska im. Ignacego Łukasiewicza

UNIwersYTET JANA DŁUGOSZA W CZĘSTOCHOWIE

PRAGMATA TES OIKONOMIAS

Z. XIII

**redakcja naukowa
PAULINA UCIEKLAK-JEŻ**

Częstochowa 2025

Redaktor naukowy tomu
Paulina UCIEKLAK-JEŻ

Sekretarz czasopisma
Marta GRZYB

Redaktor naczelna wydawnictwa
Paulina PIASECKA-FLORCZYK

Projekt okładki
Sławomir SADOWSKI

PISMO RECENZOWANE

© Copyright by
Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie
Częstochowa 2025

ISSN 2657-7453

Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Jana Długosza w Częstochowie
42-200 Częstochowa, al. Armii Krajowej 36A
www.ujd.edu.pl
e-mail: wydawnictwo@ujd.edu.pl

Spis treści

Słowo wstępne	7
Kamil JANIK	
Ocena wpływu narzędzi zarządzania strategicznego w gminach wiejskich	9
Assessing the impact of strategic management tools in rural communes (Summary)	22
Vladyslav YAMKOVYI	
Implementation of electronic justice in Ukraine in conditions post-pandemic development of society	23
Implementacja elektronicznego wymiaru sprawiedliwości w Ukrainie w warunkach postpandemicznego rozwoju społeczeństwa (Synopsis)	31
Karolina SZCZESZEK, Marta GRZYB	
Obroty handlu zagranicznego Rzeczypospolitej Polskiej z krajami sąsiednimi a wielkość Produktu Krajowego Brutto w latach 2018–2023	33
The foreign trade turnover of the Republic of Poland with its neighboring countries, compared to the size of GDP between 2018–2023 (Summary)	46
Katarzyna KUCIA	
Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w Polsce w latach 2019–2022 – aspekty ekonomiczne	47
Innovative activity of Polish companies in the years 2019–2022 – economic aspects (Summary)	56
Gabriela PŁODZIEN, Jessica ORZECOWSKA	
Ocena opłacalności inwestycji na przykładzie zakupu nowego pojazdu do użytku firmowego	57
Evaluation of the profitability of the investment on the example of purchasing a new vehicle for company use (Summary)	64

Lyubov Hryhorivna KVASNII, Svitlana Yaroslavivna VOLOSHANSKA,
Inesa Fedorivna DROZD, Zenovii Vasyliovych KVASNII

Eco-industrial parks as a model of future development in Ukraine 65

Parki ekoprzemysłowe jako model przyszłego rozwoju Ukrainy (Synopsis) 75

Marta GRZYB

Interest rate policy of central banks worldwide
during the SARS-CoV-2 pandemic 77

Polityka stóp procentowych banków centralnych na świecie w czasie pandemii
koronawirusa SARS-CoV-2 (Synopsis) 91

Słowo wstępne

Arystoteles przypomina, że żadne narzędzie nie jest nieskończone, a bogactwo jest jedynie „obfitością środków” służących domowi i państwu. Z tej perspektywy wyrasta sztuka gospodarowania — *oikonomia* — która z natury przynależy zarówno zarządom domu, jak i mężom stanu. Seneka dopowiada: nie otrzymujemy krótkiego życia, lecz czynimy je krótkim; to sposób użycia dóbr — także czasu — decyduje o ich wartości. Oba te głosy, klasyczne i wciąż aktualne, prowadzą do sedna niniejszego tomu: roztropnego dysponowania ograniczonymi zasobami, by możliwe było dobre życie w dobrze urządzonym domu i sprawnie rządzonej państwie.

„**Pragmata tes Oikonomias**” — jak podpowiada jej grecka nazwa (πράγματα: rzeczy, sprawy) — oddaje do druku prace poświęcone ekonomii w jej pierwotnym, szerokim znaczeniu: sztuce umiejętnego gospodarowania. Rozumiemy ją nie tylko jako troskę o zasoby w ramach pojedynczego gospodarstwa domowego, lecz także jako zarządzanie wspólnotą będącą „kolonią gospodarstw”, czyli społeczeństwem. W tym ujęciu ekonomia spotyka się z polityką, etyką, prawem i zarządzaniem publicznym — wszędzie tam, gdzie o jakości życia rozstrzygają mądre decyzje dotyczące środków, celów i miar powodzenia.

Tom, który oddajemy Państwu do rąk, gromadzi teksty zróżnicowane tematycznie i metodologicznie: analizy teoretyczne i empiryczne, studia przypadków oraz syntezy przeglądowe. Autorzy podejmują kwestie alokacji i wyceny zasobów, roli instytucji i polityk publicznych, mechanizmów rynkowych i pozarynkowych, a także kultury ekonomicznej i historii idei — wszędzie tam, gdzie praktyka (πρᾶξις) spotyka się z refleksją. Łączy je wspólne pytanie o to, jak przy nieograniczonych aspiracjach i ograniczonych środkach kształtować ład, który sprzyja dobru wspólnemu.

W duchu wskazań Arystotelesa bogactwo rozumiemy nie jako cel sam w sobie, lecz jako zespół narzędzi służących dobremu życiu. W duchu Seneki pamiętamy, że czas i rozsądek nadają tym narzędziom sens. Mamy nadzieję, że zebrane tu artykuły okażą się użyteczne dla badaczy i praktyków, pomagając w projektowaniu rozwiązań, które są zarazem skuteczne i odpowiedzialne.

Dziękujemy Autorom za rzetelność i odwagę intelektualną, Recenzentom — za uważną i życzliwą krytykę, a Czytelnikom — za współmyślenie, bez którego nauka nie wypełniałaby swej publicznej misji. Niech lektura tego tomu będzie zaproszeniem do dalszej rozmowy o sprawach najważniejszych: o tym, jak urządzić nasze domy i nasze *polis* tak, by sprzyjały długiemu i dobremu życiu.

REDAKCJA „PRAGMATA TES OIKONOMIAS”

<http://dx.doi.org/10.16926/pto.2025.13.01>

Kamil JANIK

Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie

Ocena wpływu narzędzi zarządzania strategicznego w gminach wiejskich

Synopsis: Stale i turbulentnie zmieniające się otoczenie wywiera na jednostkach samorządu terytorialnego potrzebę dostosowywania swych założeń strategicznych w taki sposób, aby w rezultacie prowadziły one do stałego i sukcesywnego rozwoju gminy. Zarządzanie strategiczne stanowi jeden z fundamentów i bazę dobrego i skutecznego zarządzania gminą. W swej istocie polega ono na stałym nadzorowaniu występujących zmian w otoczeniu, przy jednoczesnym zwracaniu szczególnej uwagi na kwestie związane z posiadanym majątkiem. W procesie badawczym badaniu zostało poddanych 14 gmin wiejskich ułożonych na terytorium powiatu częstochowskiego. Sam przedmiot badania w swej istocie orientował się wokół kwestii związanych z identyfikacją narzędzi zadaniowych związanych z kształtowaniem zarządzania strategicznego, poprzez narzędzia zagospodarowania przestrzennego czynników strategicznych w wiejskich jednostkach samorządu terytorialnego powiatu częstochowskiego, aż kończąc na narzędziach finansowych kształtujących czynniki strategiczne. Uzyskane rezultaty badań prezentują, że głównymi determinantami kształtującymi poszczególne narzędzia są programy wsparcia przedsiębiorczości, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego oraz wieloletnia prognoza finansowa. Poznanie niniejszych narzędzi kreuje obraz dotyczący prezentacji najważniejszych i niezbędnych narzędzi w procesie strategicznego zarządzania wiejską jednostką samorządu terytorialnego powiatu częstochowskiego.

Słowa kluczowe: gminy wiejskie, zarządzanie strategiczne, wiejskie jednostki samorządu terytorialnego.

Wprowadzenie

W dobie stałych i dynamicznych zmian zarządzanie jednostkami samorządu terytorialnego stało się coraz to bardziej skomplikowane. Wynika to z faktu ciągłych zmian na podłożu prawnym. Spowodowane są one dynamicznymi zmianami w otoczeniu bliższym i dalszym gminy. Jednakże, aby zarządzanie gminą było łatwiejsze, dobrą tendencją jest opracowywanie

strategii. Pozwala ona na realizację działań według wcześniej opracowanych założeń. Dlatego można stwierdzić, iż zarządzanie strategiczne w jednostkach samorządu terytorialnego stanowi proces wsparcia podejmowania decyzji przez władarzy gminnych.

W niniejszym artykule zarządzanie strategiczne w jednostkach samorządu terytorialnego traktowane jest jako proces długo horyzontalny, który w swojej istocie nastawiony jest na rozwój gminy. Celem danego opracowania jest dokonanie oceny wpływu narzędzi zarządzania strategicznego na zarządzanie gminami funkcjonującymi na prawach wiejskich. Badania zostały przeprowadzone na próbie gmin wiejskich ulokowanych w powiecie częstochowskim. Zastosowanym narzędziem badawczym był kwestionariusz ankiety, który został rozesłany do wszystkich respondentów, czyli czternastu jednostek samorządu terytorialnego na prawach wiejskich z powiatu częstochowskiego.

1. Istota zarządzania strategicznego w gminach

Na wstępie rozważań dotyczących zarządzania strategicznego w jednostkach samorządu terytorialnego należy zdefiniować termin „zarządzanie”. Pod tym terminem należy pojmować zbiór zadań, które skupiają wokół siebie następujący zbiór cech charakterystycznych, a mianowicie: planowanie, organizowanie czy akceptowanie decyzji. Dodatkowo także zalicza się do zestawu cech kierowanie, które ściśle koreluje z dysponowaniem zasobami znajdującymi się pod kontrolą danego podmiotu [4, s. 36-39]. Należy także nadmienić, iż powyżej ukazane cechy zarządzania różnią się, co do obszarów ich zainteresowań, jak również do metod działań [3, s. 17].

Zagłębiając się w termin „zarządzanie”, można zauważyć, iż w literaturze przedmiotu wyszczególnić można różnego jego typy, jednakże na potrzeby danego opracowania naukowego rozważania teoretyczne zostaną zorientowane wokół zarządzania strategicznego. W literaturze przedmiotu odnaleźć można wiele definicji tego pojęcia. Generalnie definiując zarządzanie strategiczne, ukazane jest ono jako składowa pojmowania pozycji strategicznej oraz realizowania i podejmowania decyzji perspektywicznych, nastawionych na przyszłe korzyści [6, s. 32]. Natomiast zdaniem A. Zakrzewskiej-Bielawskiej termin „zarządzanie strategiczne” należy pojmować jako proces, który wiąże się ze stałym monitorowaniem otoczenia podmiotu, przy jednoczesnym kontrolowaniu posiadanych składników majątkowych. Dodatkowo także proces ten wiąże się z kreowaniem i implementowaniem skutecznej strategii, mającej zapewnić szeroko perspektywiczny i długofalowy rozwój jednostki [11, s. 87]. Natomiast termin „strategia” należy rozumieć jako cel, który jest opracowany przez podmiot, w celu odpowiedniego rozporządze-

nia posiadanym majątkiem, co w rezultacie ma prowadzić do osiągnięcia korzyści i stałego dążenia do rozwoju. Dlatego istotą strategii jest tworzenie przewagi konkurencyjnej w długim horyzoncie czasowym.

Definiując termin „zarządzanie strategiczne” należy także scharakteryzować zagadnienie „strategia”. Pojęcie to w głównej mierze orientuje się na sprecyzowaniu i określeniu celów, które zostają wyznaczone podmiotowi administracyjnemu do osiągnięcia. Poza tym należy zauważyć, iż strategię tworzone są z myślą o dłuższej perspektywie czasowej. W procesie realizacji założonych strategii ważną kwestię odgrywa racjonalne zarządzanie aktywami majątkowymi, które stanowią niezbędne źródło do produktywnego wykonania zamierzonych celów strategicznych [2, s. 38].

Rozpatrując zarządzanie strategiczne pod kątem jednostek samorządu terytorialnego, należy rozważać je w kontekście ich wielowymiarowego charakteru. Wiąże się to z faktem, iż „gminę samą w sobie”, w swej istocie należy rozpatrywać na podłożu wieloaspektowym. Wynika to z tego, iż jednostka samorządu terytorialnego składa się z różnych grup społeczności lokalnej, jak również różnych typów organizowania aktywności. Wyszczególnić można kilka głównych i fundamentalnych grup czynników odmienności realizacji zarządzania strategicznego w gminach. Orientują się one wokół działań gmin, które są normalizowane przez aktualnie panujące prawo administracyjne. Ponadto, dotyczą one grup czynników odmienności realizacji zarządzania strategicznego przez jednostki samorządu terytorialnego, które odnoszą się do kwestii z zakresu zaufania publicznego oraz kosztów związanych ze świadczeniem usług publicznych [1, s. 32].

W literaturze przedmiotu zarządzanie strategiczne jednostką samorządu terytorialnego często definiowane jest jako proces, który w swojej istocie zorientowany jest na planowanie, przy jednoczesnym określeniu celów rozwoju oraz realizowanych zadań w aspekcie strategicznym. Jednocześnie nieustannie należy monitorować oraz nadzorować (kontrolować) poziom ich realizacji [12, s. 167].

W kontekście zarządzania strategicznego powszechnie stosowanymi terminami w odniesieniu do jednostek samorządu terytorialnego są: „publiczne zarządzanie strategiczne”, jak również często występujące „strategiczne zarządzanie publiczne” [8, s. 141]. Dodatkowo w literaturze przedmiotu można także odnaleźć takie sformułowania w odniesieniu do zarządzania strategicznego gmin wiążące się ściśle z rozwojem lokalnym [9, s. 90]. Dlatego w myśl literatury przedmiotu w jednostkach samorządu terytorialnego zarządzanie strategiczne ukazywane jest jako proces nastawiony na racjonalne planowanie oraz dobór optymalnych celów w perspektywie przyszłości, przy jednoczesnym realizowaniu założonych celów. Ponadto proces ten wiąże się z implementacją opracowanych założeń, sprawując jed-

nocześnie pieczę nadzorczą i kontrolując realizację zaplanowanych założeń [7, s. 182–184].

2. Charakterystyka próby badawczej

Realizowane badania zorientowane były na jednostki samorządu terytorialnego znajdujące się na terytorium powiatu częstochowskiego. Powiat częstochowski znajduje się w województwie śląskim w północnej jego części. W skład powiatu częstochowskiego wchodzi 16 jednostek samorządu terytorialnego. Dwie z tych gmin funkcjonują na prawach miejskich (gmina Blachownia, gmina Koniecpol). Natomiast 14 pozostałych gmin działa w oparciu o regulacje prawne dedykowane dla gmin wiejskich. W powiecie częstochowskim występują następujące wiejskie jednostki samorządu terytorialnego: Dąbrowa Zielona, Janów, Kamienica Polska, Kłomnice, Konopiska, Kruszyna, Lelów, Mstów, Mykanów, Olsztyn, Poczesna, Przyrów, Rędziny, Starcza. Badane jednostki samorządu terytorialnego na podstawie kryterium dotyczącego liczby ludności można podzielić na trzy grupy. Pierwszą z nich stanowią gminy małe, w których liczba ludności nie przekroczyła 5 000 mieszkańców. W poczet gmin małych powiatu częstochowskiego należy zaliczyć gminy: Dąbrowa Zielona, Kruszyna, Lelów, Przyrów, Starcza. Drugą grupę gmin stanowią jednostki samorządu terytorialnego, których liczba ludności znajduje się w przedziale 5 000 – 10 000 mieszkańców. Grupę takich gmin nazwać należy gminami średnimi. Zaliczyć tutaj należy następujące gminy: Janów, Kamienica Polska, Olsztyn, Rędziny. Ostatnią, trzecią grupę gmin należy określić mianem gmin dużych. Takie jednostki samorządu terytorialnego charakteryzują się tym, iż zamieszkane są przez ponad 10 000 mieszkańców. Dlatego w powiecie częstochowskim znajduje się pięć takich gmin, czyli: Kłomnice, Konopiska, Mstów, Mykanów, Poczesna. Faktem godnym zauważenia jest znacząca dysproporcja liczby sołectw znajdujących się na terytorium gmin powiatu częstochowskiego. Należy jednakże nadmienić, iż liczbę sołectw występujących w obrębie danej jednostki samorządu terytorialnego należy ściśle utożsamiać z liczbą występujących miejscowości w gminie. Przekładając to na wiejskie jednostki samorządu terytorialnego powiatu częstochowskiego, zauważono, iż najmniejsza liczba sołectw (5) znajduje się w gminie Starcza. Natomiast największa liczba sołectw (24) występuje w gminie Mykanów.

Za próbę badawczą zostały przyjęte wszystkie wiejskie jednostki samorządu terytorialnego ulokowane w powiecie częstochowskim. Na 14 badanych gmin wiejskich z danego powiatu odpowiedzi udzieliło 14 gmin (100% wszystkich odpowiedzi). Badanie realizowane było w oparciu o zastosowanie dwóch metod badawczych. Pierwszą z nich była metoda PAPI (ang. *Paper*

& Pen Personal Interview). Cechuje się tym, iż zbieranie danych odbywa się w momencie realizacji badań. Wówczas ankieter ma za zadanie realizacji niniejszego badania z respondentem przy zastosowaniu narzędzia w postaci tradycyjnego kwestionariusza ankiety, czyli jest to narzędzie badawcze charakteryzujące się bezpośrednim kontaktem z respondentem w trakcie procesu zbierania danych. W następnym etapie zastosowania metody PAPI dochodzi do umieszczenia pozyskanych informacji (danych) z badań w bazie danych. Następnie w trzecim etapie stosowania niniejszej metody celem jest stworzenie przez osobę realizującą badanie raportu dotyczącego uzyskanych rezultatów wraz z ich rzetelną analizą oraz przy uwzględnieniu wszelkich pozyskanych rekomendacji. Dlatego należy uznać, iż wiodącą zaletą tej metody badawczej jest to, iż daje ona realne narzędzia do realizacji poszerzonych wywiadów, w odniesieniu do złożonych zjawisk. [11] Drugą z zastosowanych metod badawczych jest metoda CAWI. Polega ona na zbieraniu danych w sposób pośredni, to znaczy przy zastosowaniu kwestionariusza wywiadu w formie elektronicznej. Generalnie definiując ową metodę, należy zauważyć, że realizowana jest ona w formie zdalnej. Metoda CAWI daje respondentowi poczucie większej anonimowości, jak również komfortu podczas realizacji badania. Jej główną zaletą jest fakt, iż respondent ma możliwość uzupełnienia formularza w terminie najdogodniejszym dla siebie, to znaczy nie posiada sztywno narzuconych ram czasowych dotyczących wypełnienia kwestionariusza ankiety. Kolejną z zalet stosowania metody CAWI w procesie badawczym jest zwiększona liczba odbiorców danej ankiety, a dane z niej pozyskane cechują się większą rzetelnością. Dlatego, w dobie cyfryzacji i stałego rozwoju Internetu metoda CAWI uznawana jest za metodę bardziej efektywną i niosącą za sobą więcej korzyści z perspektywy ankietera. Kolejną z wiodących zalet przemawiających za zastosowanie owej metody badawczej jest fakt, iż generuje ona niższe koszty w porównaniu do tradycyjnych sposobów ankietowania.

3. Charakterystyka wybranych narzędzi czynników strategicznych

W trakcie realizacji badań zostało przyjętych 12 czynników strategicznych dla gmin wiejskich powiatu częstochowskiego. Odnoszą się one w głównej mierze do aspektów strategicznych. Pierwszym narzędziem strategicznym przyjętym w procesie badawczym jest wieloletni plan inwestycyjny. Narzędzie to zostało przyjęte ze względu na fakt, iż jednostki samorządu terytorialnego opracowują swoje strategie rozwoju długo horyzontalnie. Drugim przyjętym narzędziem kształtującym czynniki strategiczne jest wieloletnia prognoza finansowa. Analogicznie do poprzedniego narzędzia,

wieloletnie prognozy finansowe dla gmin opracowywane są dla dłuższego horyzontu czasowego. Często można spotkać się z opracowaniem takiej prognozy na 6 bądź nawet 10 lat. Kolejnym, trzecim narzędziem przyjętym w procesie badawczym jest budżet zadaniowy. Pozwala to na zaplanowanie zadań i inwestycji do realizacji, których wykonanie pokrywane jest z budżetu publicznego gminy. Opracowywany jest także dla dłuższej przestrzeni czasowej. Czwartym z kolei narzędziem czynników strategicznych jest plan zagospodarowania przestrzennego. Narzędzie to zostało przyjęte ze względu na fakt, iż pozwala ono na określenie przeznaczenia danego terenu, a także umożliwia rozlokowanie inwestycji publicznych. Ponadto może być ono wykorzystywane na przestrzeni wielu lat. Następnym przyjętym narzędziem w aspektach strategicznych są gminne plany ochrony środowiska. Plany te zostają przyjmowane z perspektywą długoterminową. Umożliwia to zdefiniowanie głównego celu do osiągnięcia w zakresie ochrony środowiska przez jednostkę samorządu terytorialnego. Szóstym z przyjętych narzędzi czynników strategicznych są lokalne plany rewitalizacji. Są to plany tworzone w perspektywie kilku lat. Odnoszą się do planowania działań z zakresu generowania możliwości rozwojowych gmin. Następnym przyjętym narzędziem w kształtowaniu się czynników strategicznych są programy wsparcia przedsiębiorczości. Opracowywane są one również na dłuższy horyzont czasowy. Polega to na opracowaniu założeń i planów we współpracy z lokalnymi przedsiębiorcami do wykreowania jak najkorzystniejszych warunków do prowadzenia biznesu. Kolejnym z przyjętych narzędzi są opracowywane strategie rozwoju programu turystyki kulturowej. Są to dokumenty przygotowywane przez jednostki samorządu terytorialnego, z przeznaczeniem wieloletnim. Polega to na przygotowaniu warunków ośrodkom bądź miejscom o znaczeniu kulturowym do poprawy ich funkcjonowania oraz znaczenia w sferze turystyki. Dziewiątym z przyjętych narzędzi wpływających na czynniki strategiczne jest koncepcja wielofunkcyjności. Rozpatrywana może być w dwóch obszarach. Pierwszy z nich odnosi się do aspektów społeczno-gospodarczych. Przejawia się to faktem, iż w głównej mierze zorientowany jest na racjonalnym zastosowaniu czynników produkcyjno-wytwórczych, będących w posiadaniu gmin. Drugi z obszarów w swej istocie orientuje się na kwestiach przestrzennych. Polega to na rzetelnym i dokładnym rozlokowaniu działalności ludzkiej w sferze zarówno gospodarczej, jak i przestrzennej w korelacji z zakresem ekonomicznym i jest konsekwencją dokonywanych procesów w kwestiach planowania. Dziesiątym narzędziem są miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Przyjmowane i uchwalane są na mocy uchwały przez radę gminy. W jego skład wchodzi część pisemna (uchwała) oraz część graficzna (załącznik). Najczęściej przyjmowane są z perspektywą wielu lat. Przedostatnim, jedenastym narzędziem jest partnerstwo prywatno-publiczne (PPP). Dane narzędzie należy definiować jako

współpracę sektora publicznego z sektorem prywatnym, najczęściej jednostek samorządu terytorialnego z przedsiębiorstwami. Owa współpraca na ogół funkcjonuje na podstawie umów (kontraktów). Charakteryzuje się ona długoterminowością. Zawierane są często na 30 lat. Spotykane są także praktyki zawierania takich kontraktów aż na okres 70 lat. Ostatnim z przyjętych narzędzi oddziałujących na czynniki strategiczne jest Strategiczna Karta Wyników. Jest to narzędzie mające na celu zaprezentowanie koneksji przyczynowo-skutkowych, które w swojej istocie mają za zadanie porównanie mierników finansowych z realizowanymi zadaniami w perspektywie przyszłościowej wraz z miernikami prezentującymi przyszłościowe działania podmiotu. Dlatego dzięki swej istocie Strategiczna Karta Wyników umożliwia zaobserwowanie relacji pomiędzy długo horyzontalnymi strategiami, a aktualnymi działaniami (wynikami) finansowymi gminy.

Reasumując i potwierdzając zasadność doboru powyżej zaprezentowanych narzędzi kształtujących rozwój lokalny, należy zwrócić uwagę na fakt, iż zostały one dobrane na podstawie kryterium dotyczącego horyzontu czasowego. Oznacza to, że przyjęte w procesie badawczym narzędzia charakteryzowały się długoterminowością. W rezultacie można stwierdzić, iż korelują one z założeniami długo horyzontalnymi odnoszącymi się do strategicznego zarządzania. Dlatego można uznać za słuszne przyjęcie takowych narzędzi wpływających na zarządzanie strategiczne w procesie badawczym.

4. Wyniki badań

W procesie realizacji badań na wiejskich jednostkach samorządu terytorialnego na uzyskanym pomiarze został dokonany podział na trzy główne grupy narzędzi wpływających na czynniki strategiczne, a mianowicie na: narzędzia zadaniowe, narzędzia zagospodarowania przestrzennego, a także narzędzia finansowe. Do pierwszej grupy narzędzi kształtujących czynniki strategiczne zaliczono: programy wsparcia przedsiębiorczości, strategie rozwoju programu turystyki kulturowej oraz koncepcje wielofunkcyjności. Natomiast w poczet narzędzi z grupy zagospodarowania przestrzennego zaliczono: plan zagospodarowania przestrzennego, gminne plany ochrony środowiska, lokalne plany rewitalizacji, a także miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

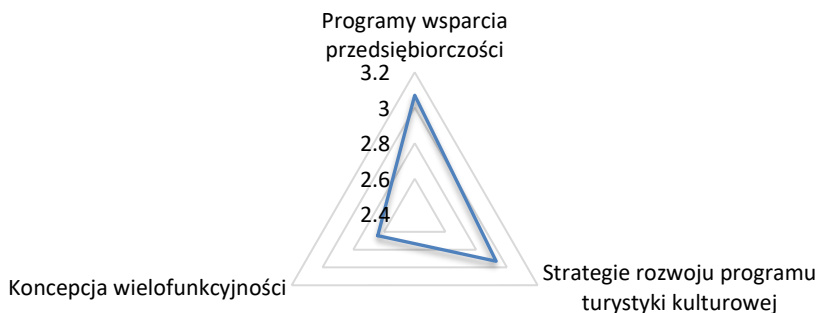
Tabela 1. Narzędzia zadaniowe kształtujące czynniki strategiczne

Narzędzie Gmina	Programy wspar- cia przedsiębior- czości	Strategie rozwoju programu tury- styki kulturowej	Koncepcja wielo- funkcyjności
Kruszyna	1	1	1
Mykanów	3	3	2
Kłomnice	1	1	1
Kamienica Polska	5	5	5
Dąbrowa Zielona	3	3	3
Lelów	3	3	3
Poczesna	3	3	3
Przyrów	3	3	3
Mstów	4	4	4
Rędziny	3	3	3
Konopiska	5	5	4
Janów	2	2	1
Starcza	1	1	1
Olsztyn	4	4	3
Średnia ważona	3,07	2,93	2,64

Źródło: opracowanie własne.

Do ostatniej, trzeciej grupy narzędzi związanych z aspektami finansowymi zaliczają się: wieloletni plan inwestycyjny, wieloletnia prognoza finansowa, budżet zadaniowy, partnerstwo prywatno-publiczne, jak również Strategiczna Karta Wyników. W tabeli 1 zostały zaprezentowane uzyskane rezultaty badań dla narzędzi zadaniowych.

Z zestawienia uzyskanych danych zaprezentowanego w tabeli 1 wynika, iż wszystkie z ukazanych narzędzi zadaniowych kreujących czynniki strategiczne w gminach na prawach wiejskich powiatu częstochowskiego zostały ocenione na niskim poziomie. Najwyższą ocenę uzyskały programy wsparcia przedsiębiorczości, gdzie średnia ważona uzyskanych ocen kształtowała się na poziomie 3,07. Natomiast najniższą wartość przyjmuje koncepcja wielofunkcyjności, dla której średnia ważona jest na poziomie 2,64. Świadczy to o tym, iż dane narzędzia zadaniowe zostały uznane przez wiejskie jednostki samorządu terytorialnego za mało istotne w procesie kształtowania aspektów strategicznych w badanych gminach. Na wykresie 1 zostały zaprezentowane w formie graficznej średnie ważne ocen narzędzi zadaniowych kreujących czynniki strategiczne.

Wykres 1. Narzędzia zadaniowe kreujące czynniki strategiczne w gminach wiejskich powiatu częstochowskiego

Źródło: opracowanie własne.

W tabeli 2 zaprezentowano zebrane oceny poszczególnych narzędzi ze sfery zagospodarowania przestrzennego, które kształtują czynniki strategiczne.

Tabela 2. Narzędzia zagospodarowania przestrzennego czynników strategicznych w wiejskich jednostkach samorządu terytorialnego powiatu częstochowskiego

Narzędzia Czynniki	Plan zagospodarowania przestrzennego	Gminne plany ochrony środowiska	Lokalne plany rewitalizacji	Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego
Kruszyna	1	3	1	4
Mykanów	3	4	2	4
Kłomnice	4	1	2	5
Kamienica Polska	5	5	5	5
Dąbrowa Zielona	5	5	5	5
Lelów	5	4	3	5
Poczesna	5	4	3	5
Przyrów	5	5	4	5
Mstów	4	4	3	5
Rędziny	4	4	5	4
Konopiska	4	4	5	5
Janów	2	4	5	4
Starcza	3	3	3	1
Olsztyn	4	4	3	4
Średnia ważona	3,86	3,86	3,36	4,36

Źródło: opracowanie własne.

Drugą grupę narzędzi wyszczególnionych w procesie badawczym stanowią narzędzia zagospodarowania przestrzennego. Z danych zaprezentowanych w tabeli 2 należy zauważyć, iż najbardziej pożądanym narzędziem kształtującym czynniki strategiczne zostały uznane miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Średnia ważona uzyskanych ocen kształtowała się na poziomie 4,36. Prezentuje to przeświadczenie, iż dla badanych jednostek samorządu terytorialnego stanowi to jedno z ważniejszych źródeł procesu kreowania czynników strategicznych. Natomiast na drugim biegunie pod kątem ważności znajdują się lokalne plany rewitalizacji (średnia ważona na poziomie 3,36). Narzędzia w postaci gminnych planów ochrony środowiska oraz planów zagospodarowania przestrzennego zostały uznane za umiarkowanie ważne i przyczyniające się w procesie kształtowania się czynników strategicznych gmin wiejskich powiatu częstochowskiego. Na wykresie 2 zostało zaprezentowane kształtowanie się wartości poszczególnych narzędzi w aspekcie zagospodarowania przestrzennego.

Wykres 2. Narzędzia zagospodarowania przestrzennego kreujące czynniki strategiczne w gminach wiejskich powiatu częstochowskiego

Źródło: opracowanie własne.

W tabeli 3 zostały zaprezentowane uzyskane rezultaty badań obejmujące swoim zakresem narzędzia finansowe kreujące czynniki finansowe dla gmin wiejskich powiatu częstochowskiego.

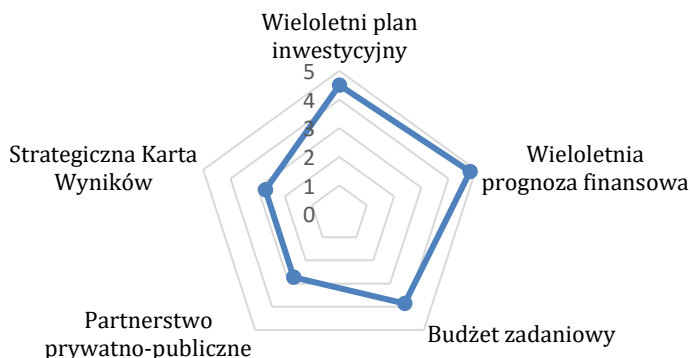
Tabela 3. Narzędzia finansowe kształtujące czynniki strategiczne

Narzędzie Gmina	Wieloletni plan inwesty- cyjny	Wieloletnia prognoza fi- nansowa	Budżet za- daniowy	Partnerstwo prywatno-pu- bliczne	Strategiczna Karta Wyni- ków
Kruszyna	5	4	1	1	1
Mykanów	4	5	2	2	4
Kłomnice	4	5	5	1	1
Kamienica Pol- ska	5	5	5	3	3
Dąbrowa Zie- lona	5	5	5	3	3
Lelów	5	5	2	3	3
Poczesna	5	5	5	5	5
Przyrów	5	5	5	3	3
Mstów	5	5	5	3	4
Rędziny	4	4	4	3	3
Konopiska	5	5	3	4	3
Janów	4	5	4	2	1
Starcza	3	5	4	1	1
Olsztyn	4	4	4	3	3
Średnia wa- żona	4,50	4,79	3,86	2,72	2,72

Źródło: opracowanie własne.

Trzecią grupę wyróżnionych narzędzi stanowią narzędzia ze sfery finansowej. Za najbardziej pożądane narzędzie według uzyskanych rezultatów badań należy uznać wieloletnią prognozę finansową. W tym przypadku średnia ważona kształtuje się na poziomie 4,79 (najwyższa spośród wszystkich narzędzi). Ponadto należy również zwrócić uwagę na fakt, iż równie wysoką ocenę uzyskało narzędzie w postaci wieloletniego planu inwestycyjnego. W danym przypadku średnia ważona uzyskanych ocen kształtowała się na poziomie 4,50. Dlatego trzeba jednoznacznie stwierdzić, iż jednostki samorządu terytorialnego powiatu częstochowskiego funkcjonujące na prawach wiejskich uznały oba te narzędzia za równie pożądane i przydatne w procesie kreacji czynników strategicznych. W opozycji do powyżej zaprezentowanych narzędzi znajdują się partnerstwo prywatno-publiczne oraz Strategiczna Karta Wyników. W obu przypadkach średnia ważona uzyskanych ocen kształtowała się na poziomie 2,72. Natomiast za umiarkowanie wpływające na kształtowanie się czynników strategicznych zostało uznane narzędzie w postaci budżetu zadaniowego. Potwierdza to średnia ważona uzyskanych ocen na poziomie 3,86. Na rysunku 3 zostało zaprezentowane gra-

ficzne ujęcie wpływu narzędzi finansowanych w kreacji czynników strategicznych.

Wykres 3. Narzędzia finansowe kreujące czynniki strategiczne w gminach wiejskich powiatu częstochowskiego

Źródło: opracowanie własne.

Z powyżej zebranych, zaprezentowanych i opracowanych danych można dokonać wyszczególnienia w każdym z obszarów najbardziej pożądaných narzędzi wpływających na kształtowanie się czynników strategicznych. Z grupy narzędzi zadaniowych jest to program wsparcia przedsiębiorczości. W grupie narzędzi zagospodarowania przestrzennego najwyższą ocenę uzyskały miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, natomiast w przypadku narzędzi ze sfery finansowej za narzędzie wiodące prym należy uznać wieloletnią prognozę finansową.

Wnioski

W stale i turbulentnie zmieniającym się otoczeniu dla jednostek samorządu terytorialnego ważne jest, aby dokonać doboru narzędzi strategicznych implementowanych w swojej jednostce samorządu terytorialnego w sposób racjonalny. Dlatego gminy powinny skupić swą uwagę na wspieraniu przedsiębiorczości. Przejawiać by się to miało wprowadzaniem ulg dla podmiotów gospodarczych, które prowadzą swą działalność gospodarczą na terenie danej jednostki samorządu terytorialnego, a także zatrudniają mieszkańców danej gminy. Takie podejście pozwoli na podejmowanie realnych działań wspierających przedsiębiorczość na terenie gminy, jak również może zapobiec spadkowi bezrobocia. Ponadto, w ujęciu przestrzen-

nym ważne dla badanych wiejskich jednostek samorządu terytorialnego jest narzędzie w postaci miejscowego planu zagospodarowania. Odpowiednie zastosowanie tego rodzaju narzędzia pozwoli gminom na racjonalne zagospodarowanie i określenie zastosowania danego terytorium, będącego w posiadaniu gminy. Natomiast w grupie narzędzi finansowych kluczowym czynnikiem jest wieloletnia prognoza finansowa. Triada tych wyróżnionych czynników ma w rezultacie skutkować podejmowaniem skutecznych działań zarządczych, które w efekcie prowadzić będą do odnotowania realnego wzrostu rozwoju lokalnego w każdym z poszczególnych jej obszarów. Niższe badania dały obraz dotyczący najistotniejszych narzędzi strategicznych w poszczególnych obszarach zarządzania gminą wiejską. Ponadto, pozwalają one władarzom rozpatrywanych gmin holistycznie spojrzeć na zagadnienie dotyczące implementacji wskazanych narzędzi strategicznych. W rezultacie może się to przełożyć na wprowadzenie konkretnych zmian w badanych gminach.

Bibliografia

- [1] Gawroński H., *Zarządzanie strategiczne w samorządach lokalnych*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2010.
- [2] Gierszewska G., Olszewska B., Skonieczny J., *Zarządzanie strategiczne dla inżynierów*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2013.
- [3] Głębocki K., *Nowoczesne rozwiązania i trendy w zarządzaniu miastem*, Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa 2020.
- [4] Griffin R.W., *Podstawy zarządzania organizacjami*, PWN, Warszawa 1998.
- [5] Henry A.E., *Understanding Strategic Management*, Oxford University Press, Oxford 2021.
- [6] Johnson G., Scholes K., Whittington R., *Podstawy strategii*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2010.
- [7] Matusiak M., *Zarządzanie strategiczne w dużych miastach w Polsce*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2015, t. 77, nr 1, s. 181-199.
- [8] Mickiewicz P., *Publiczne zarządzanie strategiczne*, [w:] B. Kożuch, Ł. Sułkowski (red.), *Instrumentarium zarządzania publicznego*, Difin, Warszawa 2015.
- [9] Perska-Tembłowska A., *Rola analizy otoczenia w strategiach rozwoju gmin*, „Intercathedra” 2019, nr 38(1), s. 87-93.
- [10] White C., *Strategic Management*, Pelgrave Macmillan, New York 2004.
- [11] Zakrzewska-Bielawska A., *Zarządzanie strategiczne w przedsiębiorstwach wysokich technologii*, [w:] J. Werewka (red.), *Zarządzanie projek-*

- tami w przedsiębiorstwie informatycznym. Metodologia i strategia zarządzania*, Wydawnictwo Akademii Górniczo-Hutniczej, Kraków 2012.
- [12] Żabski Ł., *Znaczenie strategii gminy w zarządzaniu rozwojem lokalnym*, „Prace Naukowe Wałbrzyskiej Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości” 2013, t. 23(3), s. 161-181.
- [13] <http://cebris.pl/cati-vs-papi-zalety-i-ograniczenia/> (dostęp: 15.10.2024).
- [14] <http://www.abmmedia.com.pl/index.php/content/view/slug/badania-cawi> (dostęp: 15.10.2024).

Assessing the impact of strategic management tools in rural communes

Summary: The constantly and turbulently changing environment forces local government units to adapt their strategic assumptions in such a way that they ultimately lead to a constant and successive development of the commune. Strategic management is one of the foundations and basis for good and effective municipal management. In its essence, it involves constant monitoring of changes in the environment, while paying special attention to issues related to owned assets. In the research process, 14 rural communes located in the Częstochowa County were subjected to the study. The subject of the study itself was essentially focused on issues related to the identification of task-related tools with shaping strategic management, through tools for spatial development of strategic factors in rural local government units of the Częstochowa County, ending with financial tools shaping strategic factors. The obtained research results show that the main determinants shaping individual tools are entrepreneurship support programs, local spatial development plans and long-term financial forecasts. Getting to know these tools creates a picture of the presentation of the most important and necessary tools in the process of strategic management of the rural local government unit of Częstochowa County.

Keywords: rural communes, strategic management, rural local government units.

<http://dx.doi.org/10.16926/pto.2025.13.02>

Vladyslav YAMKOVYI

State University of Economics and Technology, Kryvyi Rih, Ukraine

Implementation of electronic justice in Ukraine in conditions post-pandemic development of society

Abstract: In context of the digitalization of society the main objective of this study is to analyze the state of legal regulation of electronic justice and remote trial in Ukraine, including the mode of video conference in the conditions of post-pandemic development of society and martial law, what is designed to simplify access to justice and to lead the saving of costs and procedural means in the consideration of court cases. The article pays special attention to the work of the Unified Judicial Information Communication System (UJICS) and its modules, such as the Electronic Office, the Electronic Court and the subsystem of videoconferencing. The purpose of this article is to identify problematic issues regarding legal regulation of distance litigation in Ukraine and to propose mechanisms for its improvement.

Key words: electronic justice, the Unified Judicial Information Communication System (UJICS), remote trial, the Electronic Office, the Electronic Court, the subsystem videoconferencing

Introduction

Electronic technologies have become an integral part of the everyday life of society, the basis of building information flows at the state and international levels around the world, including the work of the judiciary in Ukraine. A significant impetus to the development of information technologies in the field of access to justice was given by the implementation of restrictions related to the introduction of quarantine and pandemic due to the spread of the SARS-CoV-2 coronavirus. This accelerated the introduction of electronic document management and video conferencing during court proceedings in Ukraine.

An integral part of this research is the study of foreign experience in this regard on the improvement of national legislation. The analysis of international legal norms on this issue becomes especially relevant.

The purpose of this research is to study the prerequisites for the introduction of e-justice and remote trial in Ukraine, their main advantages according to scientists, identify problematic issues in this area of legal regulation, identify not only the advantages but also the disadvantages of remote justice, and propose ways to improve legal mechanisms for the effective use of e-court for its further use and implementation.

To achieve the goal set in this study, the following research methods were used: the historical method based on the study of the emergence, formation and development of electronic justice in chronological order; the analysis method, which made it possible to identify and study the main concepts and structure of the Unified Judicial Information and Communication System, regulatory and legal support of electronic document flow; the method of synthesis, by means of which the logical connections between the modules and subsystems of the electronic court were established; method of generalization, which contributed to highlighting the main aspects of the research and their clear coverage; the special legal method which was used to develop proposals for improving legislation on the use of electronic technologies in the judiciary of Ukraine.

1. The prerequisites and advantages of introducing electronic justice in Ukraine

The prerequisite for the introduction of electronic justice in Ukraine was the establishment of the need to ensure simplified access of citizens to effective justice and speed up the consideration of cases in a number of normative legal acts of the Council of Europe. According to The Recommendation No. R (84) 5 Of The Committee Of Ministers To Member States On The Principles Of Civil Procedure Designed To Improve The Functioning Of Justice [1] judicial authorities must have the most up-to-date technical means to enable them to administer justice in the most efficient way, in particular by facilitating access to various sources of law and by speeding up the administration of justice. According to The Recommendation No. R (95) 13 Of The Committee Of Ministers To Member States Concerning Problems Of Criminal Procedural Law Connected With Information Technology [2] information on case law in all areas of law and in all regions should be disseminated through one or more automated systems, which, in turn, would facilitate the provision of online court hearings. According to The European Convention on Human Rights [3], stipulates in Article 6, paragraph 1, everyone in determining

his or her civil rights and obligations or in bringing any criminal charges against him or her, has the right to a fair and open hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law. The general right to judicial protection is also enshrined in the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination 1965 (Articles 5, 6) [4]; Convention on the Rights of the Child 1989 (Articles 12, 37, 40) [5]; UN General Assembly resolution No.40/33 etc. According to Opinion № (2011) 14 of the Consultative Council of European Judges "Justice and information technologies (IT)" [6], IT should be a tool or means to improve the administration of justice, facilitate user access to courts and strengthen the guarantees established by Art. 6 of the European Convention on Human Rights, access to justice, independence of the judge, fairness and reasonable time for consideration of the case. Video conferencing can facilitate security hearings and the taking of testimony from witnesses and experts. Videoconferencing has also become an effective tool that has facilitated and accelerated cross-border litigation in European Union countries. In the context of European e-Justice, video conferencing has been introduced in a new concept - interstate video conferencing. According to Bogunov V. the introduction of the protection possibility and their rights exercise in court by videoconference is justified by such factors as saving time and money of participants in the process, which are spent on travel (or delivery) to court [7]. Garievskaya M. considers that the advantages of holding court hearings by videoconference also include the ability to speed up the trial and save money for both the judiciary (for example, to send summonses to the hearing) and for participants in the process (including business trips) [8] Among the so-called "disadvantages" or "difficulties" of conducting court hearings by video conference Ozernyuk G. highlights the following: the need for technical equipment of courts with special facilities for organizing a court hearing by videoconference, the availability of high-speed Internet; the need for awareness of the participants of the process with the latest technologies and the ability to use them; legislative unresolved issues on participation in the trial by videoconference, in particular, outside the courtroom; loss of the verbal side of communication with the participants of the process with the participation of an interpreter, etc. [9].

2. The current state of regulation and the main stages of e-proceedings in Ukraine

The current legislation of Ukraine on electronic documents and electronic document management includes two basic Laws of Ukraine:

- 1) "On Electronic Identification And Electronic Trust Services" [10], which defines the legal and organizational principles of electronic identification and the provision of electronic trust services, the rights and obligations of the subjects of relations in the fields of electronic identification and electronic trust services, the procedure for state control of compliance legislative requirements in the fields of electronic identification and electronic trust services;
 - 2) "About Electronic Documents And Electronic Document Flow"[11], which defines the concept of "electronic document", the principles of electronic document flow and the organization of electronic document flow.
- Consider the main stages of e-proceedings in Ukraine.

The use of electronic technologies in the field of judicial administration in Ukraine was initiated by the Law of Ukraine "On Access to Court Decisions"[12], adopted on December 22, 2005. This law provided for the introduction in 2006 of the Unified State Register of Court Decisions as an automated system for collecting, storing and searching for electronic copies of all court decisions passed by the courts of Ukraine.

The next stage is related to the adoption of the Law of Ukraine "On the Judiciary and the Status of Judges"[13] dated July 7, 2010, which amended all procedural codes regarding the introduction of an automated document management system in all courts, designed to ensure an objective and impartial distribution of cases between judges, providing individuals and legal entities with information about the state of consideration of the cases in which they participate, etc.

From January 1, 2011, on the basis of the Regulation on the Automated Court Document Management System, appropriate system began to function in all courts of Ukraine.

In 2017, after the adoption of the new version of three procedural codes (Commercial Procedure Code, the Civil Procedure Code and the Administrative Judicial Procedure Code of Ukraine), which came into force on December 15, 2017, in all courts of Ukraine the Unified Judicial Information and Telecommunication System (UJITS) began to function.

The UJITS was renamed as the Unified Judicial Information and Communication System (UJICS) by the Law of Ukraine dated June 29, 2023.

The UJITS is an organizational and technical system that ensures the exchange of documents (sending and receiving documents) in electronic form between courts, between the court and the proceeding participants, between the participants.

It also ensures the recording of the trial and the participation in remote trial in video conference mode outside another court. Until then, it was possible to participate in a videoconference only if the participant of trial was in another court.

But unfortunately even after the introduction of UJITS from December 2017 to April 2020, participation in a court session in videoconference mode outside the court premises using its own technical means was impossible in Ukraine due to the lack of a legally defined mechanism for its application.

The situation has changed only in the conditions of a global pandemic.

As a result after establishing the quarantine by the Cabinet of Ministers of Ukraine to prevent the spread of the coronavirus (COVID -19) on April 2, 2020 the amendments to the three Procedure Codes were entered into force.

According to this amendments during the quarantine the participants in the case could participate in the court session in videoconference mode outside the court premises using their own technical means. As result a The Temporary Procedure for working with technical means of video conferencing during a court trial with the participation of parties outside the court premises was approved by the State Judicial Administration of Ukraine.

In accordance with The Temporary Procedure, confirmation of the identity of the participant in the case could be carried out not only with the use of an electronic signature, but also if the person does not have an electronic signature, at the beginning of the court session, he had to show his passport or another document certifying his identity, in an expanded form on the page with a photo in the camera to allow the secretary of the court to confirm the identity of each participant. This order existed until October 5, 2021 and became invalid when three subsystems (modules) of UJITS began to function officially: Electronic office, Electronic court, subsystem of video conferencing.

As a result, the following changes were made to the order of procedural actions:

- the order and form of submitting procedural documents to the court has changed, it's became possible not only in paper but also in electronic form;
- mandatory court registration of procedural documents submitted to the court in electronic form has been introduced;
- a mechanism for scanning procedural documents received by the court in paper form is provided, if the case is transferred to electronic form at the initiative of the court or at the request of the participants of trial;
- it is determined that cases can be considered (formed and stored) in paper, electronic or mixed form depending on the possibilities available in the court;
- consideration of the case, its formation and storage, as before, is carried out in paper form;
- the possibility of sending notices or procedural documents to the parties of the case and familiarization with the case materials in electronic form has been introduced in the court;

- it is possible to send copies of documents submitted to the court by one party to another party in the case by means of the UJITS, if the person is registered in the electronic cabinet;
- in case of submission of documents to the court in electronic form, an obligation has been introduced to provide proof of sending copies of the documents to other participants of trial in cases defined by procedural legislation;
- it is determined that when submitting procedural documents to the court in electronic form, a coefficient of 0.8 is used to reduce the corresponding amount of the court fee rate;
- the procedure for submitting appeals and cassations to the court in electronic form directly to the court of the relevant instance has been changed;
- the procedure for conducting and recording of remote trial in the video conference mode has been changed, it's became possible only through the electronic office in the electronic court.

In addition, on October 18, 2023, the Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding Mandatory Registration and Use of Electronic Cabinets in UJICS"[14] came into force, it introduced the obligation to register electronic cabinets in UJICS:

- to lawyers, notaries, state and private executors, arbitration managers, judicial experts, state authorities and other state bodies registered under the legislation of Ukraine as legal entities, their territorial bodies, local self-government bodies,
- to private legal entities - in economic proceedings, and in civil and administrative proceedings - from February 20, 2024.

The Criminal justice has undergone changes only on March 16, 2024 when The amendments to the Criminal Procedural Code of Ukraine entered into force, with which the code was supplemented with provisions on the procedure for submission of procedural documents to the court by participants in criminal proceedings in electronic form and their registration using UJICS, the code was supplemented with provisions on the procedure for summoning a person in criminal proceedings with the use of UJICS, for the first time the procedure for the participation of participants in criminal proceedings in a court session in the mode of video conference outside the court premises using its own technical means was regulated, the grounds for remote proceedings in the event of the introduction of martial law or during the quarantine established by the Cabinet of Ministers of Ukraine were added.

The specified procedure for registration in UJICS (registration of the Electronic Cabinet and official electronic address) currently involves the completion of the registration procedure proposed by means of the Electronic Cabinet with the use of a qualified electronic signature and the entry

of the contact data of the person, in particular, the e-mail address, telephone number (including mobile), indicating other means of communication that ensure recording of a message or call. Users are obliged to enter complete and up-to-date information in the UJICS Electronic Cabinet not only after its creation, but immediately after such information is changed.

Conclusion

Summarizing the conducted research, we note that the introduction of electronic justice in the conditions of post-pandemic sustainable development of society significantly simplified access to justice, facilitated work with procedural documents in systems of electronic document management, document compilation and court management, simplified procedural actions in the courtroom and recording of the process by technical means, including during online court sessions; made it easier to inform participants of court proceedings about the course of court proceedings, communication between participants in court proceedings and public access to court decisions, made it more accessible to participate in court proceedings via video conference.

The advantages of the introduction of electronic justice in the post-pandemic reality in Ukraine include the following:

- 24-hour access to the "Electronic Court" subsystem, which provides an opportunity to review documents or, conversely, create and upload new documents to the subsystem at any time, regardless of the court's work schedule;
- automatic recording by the subsystem of the actual time of submission of electronic documents;
- no need to print documents and spend time and money on sending them;
- the possibility of paying the court fee online and saving money on its payment thanks to the application of the reducing factor of 0.8 when submitting documents through the electronic cabinet. The disadvantages of the introduction of UJICS include the following:
- lack of levers of influence on court employees regarding the scanning of procedural documents and uploading them to the subsystem when converting the paper form of the case into an electronic one;
- impossibility of uploading to the system documents that are signed using an electronic signature, but not sent through the electronic cabinet subsystem;
- limited maximum file size for download;
- the ability to send procedural documents to other participants in the proceedings through the subsystem only if they are registered in this subsystem and if you have information about the person's identification number;

- outages with electricity and the Internet, including in the conditions of martial law in Ukraine, which makes impossible to use electronic justice;
- the risk of technical impossibility of participating in a video conference outside the court premises, interruption of communication, etc. is borne by the participant in the case who submitted the relevant application.

In order to further implement electronic justice and its more effective use in Ukraine, it is advisable:

- at the legislative level to introduce the possibility of bringing to justice persons who ignore the requirements of the law regarding the mandatory registration of an Electronic Office;
- to expand the possibility of searching for information about the existence of an Electronic Office of another participant in court proceedings only by the person's ID, but also by other search criteria, such as: name of a natural or legal person, e-mail, contact phone number.

Literature

- [1] Recommendation No. R (84) 5 Of The Committee Of Ministers To Member States On The Principles Of Civil Procedure Designed To Improve The Functioning Of Justice¹ (Adopted by the Committee of Ministers on 28 February 1984 at the 367th meeting of the Ministers' Deputies) <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCT-Content?documentId=09000016804e19b1>.
- [2] Recommendation No. R (95) 13 Of The Committee Of Ministers To Member States Concerning Problems Of Criminal Procedural Law Connected With Information Technology (Adopted by the Committee of Ministers on 11 September 1995 at the 543rd meeting of the Ministers' Deputies), <https://rm.coe.int/16804f6e76>
- [3] The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf
- [4] International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, Adopted and opened for signature and ratification by General Assembly resolution 2106 (XX) of 21 December 1965 entry into force 4 January 1969, in accordance with Article 19 <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cerd.aspx>
- [5] Convention on the Rights of the Child, Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 44/25 of 20 November 1989, Entry into force 2 September 1990, in accordance with article 49 <https://web.archive.org/web/20100611182141/http://www2.ohchr.org/english/law/crc.htm>

- [6] Opinion No.(2011)14 of the Consultative Council Of European Judges «Justice and information technologies (IT)» Adopted by the CCJE at its 12th plenary meeting (Strasbourg, 7-9 November 2011), <https://rm.coe.int/168074816b>
- [7] Bogunov V. Videoconferencing will allow participants to save time and money, *Law and Business*, 35, (2012)
- [8] Garievskaya MB Videoconference in civil proceedings, *Private law and entrepreneurship*, 14, (2015)
- [9] Ozernyuk GV Legal regulation of court hearings by videoconference under the laws of the European Union, 1, (2020), http://nbuv.gov.ua/UJRN/srjusc_2020_1_6
- [10] Law of Ukraine № 2155-VIII of October, 05, 2017 "On Electronic Identification And Electronic Trust Services", <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>
- [11] Law of Ukraine № 851-IV of May, 22, 2003, "About Electronic Documents And Electronic Document Flow", <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>
- [12] Law of Ukraine № 3262-IV of December, 22, 2005, "On Access to Court Decisions" <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15>
- [13] Law of Ukraine № 2453-VI of July, 07, 2010, «On the Judiciary and the Status of Judges», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
- [14] Law of Ukraine № 3200-IX of June, 29, 2023, "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding Mandatory Registration and Use of Electronic Cabinets in UJICS" <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3200-20#Text>

Implementacja elektronicznego wymiaru sprawiedliwości w Ukrainie w warunkach postpandemicznego rozwoju społeczeństwa

Synopsis: Biorąc pod uwagę proces cyfryzacji społeczeństwa, głównym celem niniejszego artykułu jest analiza stanu regulacji prawnych dotyczących elektronicznego wymiaru sprawiedliwości w Ukrainie. Analiza ta uwzględnia problematykę procesu zdalnego, w tym kwestie z zakresu trybu wideokonferencji w warunkach postpandemicznego rozwoju społeczeństwa i stanu wojennego. Ukazane zagadnienia mają na celu uproszczenie dostępu do wymiaru sprawiedliwości i doprowadzenie do oszczędności kosztów i środków proceduralnych w rozpatrywaniu spraw sądowych. W opracowaniu zwrócono szczególną uwagę na pracę Jednolitego Systemu Teleinformatycznego Sądownictwa (UJICS) i jego modułów, takich jak Elektroniczny Urząd, Elektroniczny Sąd i podsystem wideokonferencji. Celem niniejszego artykułu jest zidentyfikowanie problematycznych kwestii dotyczących regulacji prawnych sporów sądowych na odległość w Ukrainie oraz zaproponowanie mechanizmów ich usprawnienia.

Słowa kluczowe: elektroniczny wymiar sprawiedliwości, Jednolity System Informacji Sądowej (UJICS), zdalny trójpodział władzy, Elektroniczny Urząd, Elektroniczny Sąd, podsystem wideokonferencji.

<http://dx.doi.org/10.16926/pto.2025.13.03>

Karolina SZCZESZEK

Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie

Marta GRZYB

Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie

Obroty handlu zagranicznego Rzeczypospolitej Polskiej z krajami sąsiednimi a wielkość Produktu Krajowego Brutto w latach 2018–2023

Synopsis: Relacje handlowe z innymi krajami stanowią ważny aspekt rozwoju współczesnych państw. Przedmiotem zainteresowania niniejszego artykułu jest analiza handlu zagranicznego Polski z krajami sąsiednimi w latach 2018-2023 i poziomu PKB Rzeczypospolitej Polskiej w kontekście wojny rosyjsko-ukraińskiej. Opracowanie to ma charakter teoretyczno-empiryczny, a jego cel stanowi przedstawienie obrotów handlu zagranicznego Polski z krajami sąsiadującymi w odniesieniu do poziomu Produktu Krajowego Brutto Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2018-2023. Część teoretyczna artykułu bazuje na zastosowaniu metody studiów literaturowych, natomiast część empiryczna powstała w oparciu o własne analizy dotyczące wysokości miar takich, jak: PKB, eksport, import oraz saldo obrotów towarowych Polski z krajami sąsiadującymi. W toku realizacji badań autorki wyznaczyły także przyrosty względne łańcuchowe i średniookresowe tempo zmian analizowanych wielkości. Dane wykorzystane do badań mają charakter wtórny, a źródło ich pozyskania stanowią przede wszystkim publikacje Głównego Urzędu Statystycznego. Wyniki uzyskane na drodze przeprowadzonej procedury badawczej wskazują, iż obroty handlu zagranicznego Rzeczypospolitej Polskiej z krajami sąsiednimi implikują stopień rozwoju kraju i jego społeczeństwa mierzony wielkością PKB.

Słowa kluczowe: eksport, import, obroty handlu zagranicznego, Produkt Krajowy Brutto

Wprowadzenie

Współczesne państwa egzystują w niezwykle turbulentnym środowisku. Choć dążą one do nieustannego rozwoju, to częstokroć ich działania i zamie-

rzenia zostają skonfrontowane z niesprzyjającymi warunkami otoczenia. Jednym z podstawowych wskaźników uznawanych powszechnie za miarę: zamożności społeczeństwa, wielkości gospodarki, wzrostu gospodarczego oraz rzeczowego rozwoju państw jest Produkt Krajowy Brutto (PKB). Co naturalne, na indyktor ten wpływa szereg zmiennych. Biorąc pod uwagę stopień internacjonalizacji XXI-wiecznego świata, wręcz nie można nie zwrócić uwagi na rolę, jaką w rozwoju państw (a tym samym ich PKB) odgrywają relacje społeczno-gospodarcze z innymi krajami. Stopień tych interakcji można mierzyć na przykład poprzez określenie poziomu obrotów handlu zagranicznego między danymi państwami.

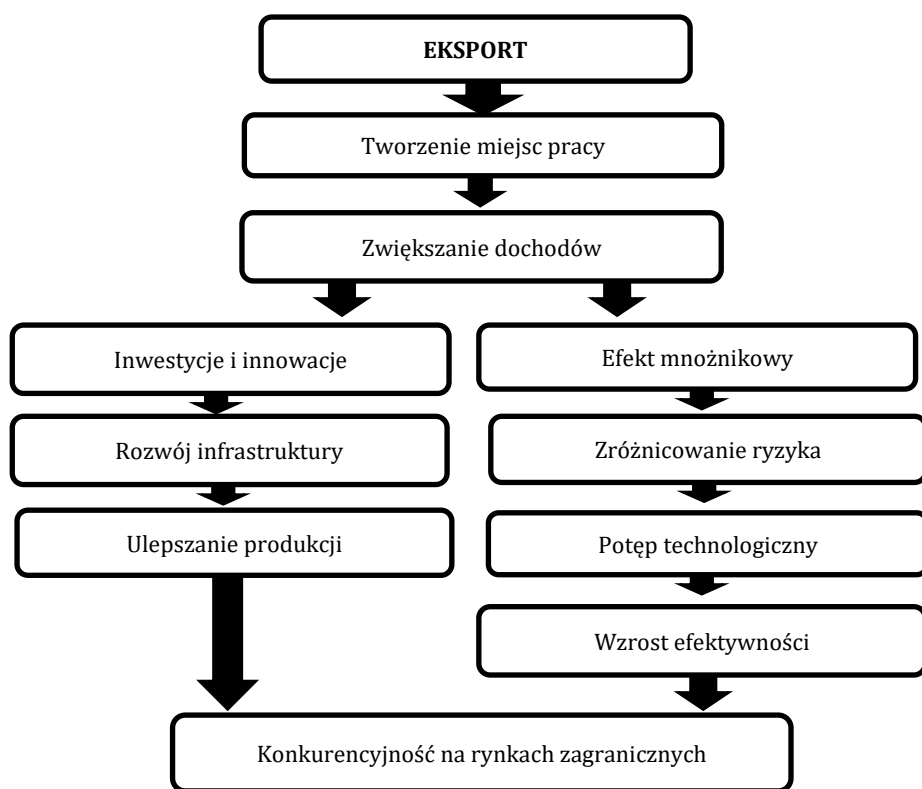
Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie obrotów handlu zagranicznego Polski z krajami sąsiadującymi w odniesieniu do poziomu Produktu Krajowego Brutto Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2018-2023. Opracowanie to ma charakter teoretyczno-empiryczny. Treści w nim zawarte powstały w oparciu o zastosowanie metody studiów literaturowych oraz przeprowadzenie własnych analiz dotyczących poziomu PKB Polski, a także eksportu, importu oraz salda obrotów towarowych Rzeczypospolitej Polskiej z krajami sąsiadującymi w latach 2018-2023.

1. Znaczenie handlu zagranicznego w gospodarce państwa

Handel zagraniczny definiowany jest jako odpłatna wymiana towarów lub usług z partnerami, posiadającymi stałą siedzibę poza granicami celnymi państwa. Jego podstawowymi formami są import i eksport¹. Import jest to zakup towarów za granicą unii celnej, w celu ich późniejszego wykorzystania na rynku krajowym. Z kolei eksport w ogólnym znaczeniu odnosi się do wywozu towarów rodzimych za granicę, w celu ich sprzedaży oraz świadczenia usług cudzoziemcom [5, s. 78, 112]. W kontekście prowadzonych badań pojęcie importu i eksportu stanowi określenie wymiany pomiędzy Polską a sąsiadami nienależącymi do Unii Europejskiej (Białoruś, Ukraina, Rosja). Z kolei handel wśród pozostałych państw będących w związku gospodarczo-politycznym nazywany jest nabyciem i dostawą wewnątrzspółnotową [12, s. 63-64; 18, s. 15]. Czynnikiem wpływającym na rozwój państw jest niewątpliwie wymiana towarowa [17, s. 257-260]. Nawet w czasach obecnych nie istnieją państwa samowystarczalne; co więcej, te najbardziej rozwinięte zainteresowane są współpracą z pozostałymi. Należy bowiem zauważyć, że obroty handlu zagranicznego wpływają na wiele mierników ekonomicznych, w tym na przykład na poziom: produkcji, zatrudnienia, dochodu narodo-

¹ Wyróżnia się także: handel tranzytowy, obrót uszlachetniający i reparacyjny, obrót licencjami i know-how, franchising, leasing, transakcje związane, kompensacyjne i barterowe, inwestycje bezpośrednie oraz obrót projektami inwestycyjnymi.

wego czy saldo obrotów handlowych. Eksport i import stanowią istotne źródło przychodów i wydatków dla gospodarki narodowej. Poprzez eksport kraje zwiększają dochody narodowe, generują miejsca pracy oraz pobudzają wzrost gospodarczy. Z kolei import umożliwia dostęp do różnorodnych dóbr i usług, które mogą być niedostępne lub droższe na rynku krajowym, co przyczynia się do zwiększenia dobrobytu i konkurencyjności gospodarki [13, s. 10-13]. Działaniem zmierzającym do pobudzenia wzrostu społeczno-gospodarczego w każdym kraju jest dążenie do zwiększania eksportu. Jest on bowiem w większym stopniu niż import determinantą wpływającą na podwyższenie zatrudnienia i dochodów ludności [16, s. 400].

Ryc. 1. Wpływ eksportu na gospodarkę narodową

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [19, s. 11-12; 9, s. 57-60; 14, s. 54].

Przedstawione na rysunku 1 relacje między eksportem a gospodarką narodową ukazują istotny wpływ eksportu na zatrudnienie i dochody społeczeństwa. Zwiększenie eksportu przyczynia się do tworzenia nowych miejsc pracy oraz wzrostu dochodów, generując efekt mnożnikowy, który dodatkowo stymuluje wydatki konsumpcyjne i inwestycyjne. W rezultacie eksport

może działać jako silny katalizator długoterminowego wzrostu gospodarczego, wspierając stabilność dochodów z eksportu i zwiększając ogólny poziom zatrudnienia i przychodów w gospodarce [21, s. 4-6].

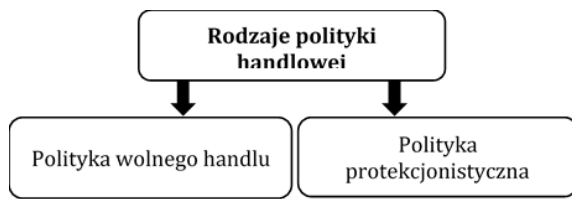
Dodatkowo, popyt generowany wskutek eksportu pozwala państwom wykorzystać globalne możliwości handlowe. W państwach rozwijających się, gdzie popyt krajowy może być ograniczony, eksport staje się kluczowym czynnikiem przyczyniającym się do wzrostu Produktu Krajowego Brutto (PKB) [16, s. 694]. Niemniej jednak wiele państw boryka się z asymetrią wynikającą z niestabilnego popytu globalnego, co czyni je podatnymi na wahania na rynkach eksportowych [8, s. 1-2]. W związku z tym dywersyfikacja eksportu² staje się istotnym narzędziem łagodzenia potencjalnych niepowodzeń. Zwiększenie dywersyfikacji w eksporcie jest czynnikiem stymulującym poprawę produktywności firm krajowych w porównaniu z konkurentami zagranicznymi (w produkcji istniejących dóbr oraz rozwój i wprowadzanie na rynek nowych produktów) [7, s. 24; 9, s. 60]. Ponadto, integracja z międzynarodowymi rynkami może sprzyjać między innymi transferowi technologii i innowacji oraz rozwojowi przemysłu [22, s. 2-3].

Handel zagraniczny prowadzi do podziału i specjalizacji pracy na poziomie światowym. Przykładowo, kraje posiadające zasoby naturalne eksportują surowce, aby w późniejszym czasie importować produkt gotowy z państwa, które posiada wykwalifikowaną siłę roboczą, mającą pożądane kompetencje [6, s. 175-180]. Skutkiem takiego działania jest uniknięcie zaprzepaszczenia zasobów i ich maksymalne wykorzystanie (przynoszące zwroty). Inna kwestia dotyczy konkurencyjności krajowego rynku eksportu. Konieczność ta stawia przed narodami dodatkowe wyzwania (zwłaszcza w obliczu globalnej konkurencji), jakie generują globalizacja i przyspieszenie handlu transgranicznego. Osiągnięciu sukcesu w dywersyfikacji eksportu służy konkurencyjność produktu na rynku światowym [8, s. 1-3]. W tym kontekście wręcz nie można pominąć koncepcji Michaela Portera dotyczącej „przewagi konkurencyjnej”. Sugeruje ona, że zdolność kraju do konkurencyjnego wykorzystania swoich zasobów na rynku globalnym jest kluczowym czynnikiem determinującym jego przewagę. Przywołany badacz twierdzi, iż interwencja rządu może być konieczna do stworzenia dominacji w sektorach wzrostu. Strategia eksportowa staje się istotnym elementem służącym poprawie konkurencyjności krajowej gospodarki na arenie międzynarodowej [13, s. 166-170].

² Dywersyfikacja eksportu – działanie podejmowane w ramach strategii handlowej danego państwa. Polega na rozszerzaniu zakresu produktów lub usług eksportowanych przez kraj, poprzez zwiększanie różnorodności eksportu, np. rozwijanie nowych gałęzi przemysłu, zwiększanie obecności na rynkach zagranicznych. Dywersyfikacja eksportu może wpływać na długoterminowy wzrost gospodarczy.

2. Polityka handlowa państw uczestniczących w zagranicznej wymianie towarowej

Realizując zadania związane z handlem zagranicznym, kraje stosują odpowiednie narzędzia, które służą osiągnięciu zamierzonych rezultatów. Nazywane jest to prowadzeniem polityki handlowej, poprzez którą należy rozumieć celowe oddziaływanie państwa na wymianę gospodarczą z potencjalnymi partnerami [26, s. 373]. W ogólnym zamyśle polityka handlowa pełni funkcję ochrony krajowej produkcji i zatrudnienia. Jej celami są przede wszystkim: wzrost eksportu i udziału państwa w handlu światowym, pozyskiwanie inwestycji bezpośrednich oraz równowaga płatnicza. Wyróżnia się dwa podstawowe rodzaje polityki handlowej. Zostały one umieszczone na rysunku 2.

Ryc. 2. Podstawowe rodzaje polityki handlowej

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [18, s. 87-88].

Koncepcja wolnego handlu opiera się na zasadzie minimalizacji ograniczeń barier handlowych między krajami. Polega na swobodzie w przepływie towarów i usług między państwami, bez konieczności nakładania ceł i ograniczeń administracyjnych. Idea wolnego handlu dąży do stworzenia korzystnego środowiska dla międzynarodowej wymiany, sprzyjając wzrostowi gospodarczemu, konkurencyjności oraz zaspokojeniu potrzeb konsumenckich na rynku światowym [13, s. 11-15]. Po przeciwnej stronie znajduje się z kolei polityka protekcjonizmu, która zakłada stosowanie środków i narzędzi (ceł, regulacji – dążąc do ograniczenia importu), mających na celu ochronę rodzimej produkcji poprzez narzucanie barier handlowych na importowane towary i usługi. Celem protekcjonizmu jest zmniejszenie konkurencji z zagranicy oraz krajowe utrzymanie miejsc pracy [22, s. 106-110]. W praktyce jednak koncepcje te nie mają dosłownego odzwierciedlenia. Państwa nie realizują w czystej postaci założeń wolnego handlu ani protekcjonizmu. Nie oznacza to, że pozostają one jedynie teorią. Poszczególne gospodarki zbliżają się do jednej bądź drugiej koncepcji.

Polityka handlowa państw uczestniczących w międzynarodowej wymianie towarowej ma istotny wpływ na PKB [2, s. 182-184]. Decyzje dotyczące

stawek cła, umów handlowych czy regulacji eksportowych mogą stanowić bezpośrednią konsekwencję dla wielkości i dynamiki tego miernika [10, s. 20; 11, s. 20-21]. Otwarcie na międzynarodową wymianę towarową poprzez obniżenie barier handlowych może z kolei prowadzić do zwiększenia eksportu i importu [1, s. 14-15; 20]. Handel zagraniczny Polski z krajami sąsiadującymi oraz członkostwo w Unii Europejskiej przyczynia się do ograniczenia barier handlowych, ze względu na wspólny rynek eliminujący pewne ograniczenia handlowe [22, s. 115-117]. Aspekt ten przyczynia się do wzrostu PKB ze względu na dostęp do większej liczby rynków zbytu oraz możliwość korzystania z niedostępnych surowców lub produktów [22, s. 74-76].

3. Metodyka badawcza

Rozważania podejmowane w artykule mają charakter teoretyczno-empiryczny. Przedmiot badań stanowi analiza handlu zagranicznego Polski z krajami sąsiednimi w latach 2018-2023 i poziomu PKB Rzeczypospolitej Polskiej w kontekście wojny rosyjsko-ukraińskiej. Celem opracowania jest przedstawienie obrotów handlu zagranicznego Polski z krajami sąsiadującymi w odniesieniu do poziomu Produktu Krajowego Brutto Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2018-2023. Aby zrealizować wskazany cel postawiono następujące pytania badawcze:

1. Jak zmieniały się obroty handlowe Rzeczypospolitej Polskiej z krajami sąsiadującymi w latach 2018-2023?
2. Jakie czynniki determinują zmiany w strukturze handlu zagranicznego Rzeczypospolitej Polskiej z sąsiadami w badanym okresie?
3. Jak w badanym okresie kształtowała się wielkość PKB Rzeczypospolitej Polskiej?
4. Jaka była dynamika zmian obrotów handlu zagranicznego Polski z krajami sąsiadującymi w odniesieniu do PKB kraju?

Część teoretyczna opracowania powstała przede wszystkim w oparciu o zastosowanie metody studiów literaturowych. W części empirycznej dokonano analizy danych wtórnych, dotyczących wysokości: Produktu Krajowego Brutto Rzeczypospolitej Polskiej, eksportu, importu i salda obrotów Polski z krajami sąsiadującymi. Ponadto, w oparciu o zgromadzone dane, dokonano ich analizy przyrostowej, obejmującej badanie dynamiki i tempa zmian wyżej wskazanych wielkości.

4. Handel zagraniczny Rzeczypospolitej Polskiej z krajami sąsiadującymi w latach 2018–2023

W latach 2018-2023 handel zagraniczny Polski ulegał dynamicznym zmianom pod wpływem różnorodnych zdarzeń i okoliczności – zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych. Na kształtowanie się tego procesu oddziaływały czynniki strukturalne, polityczne oraz koniunkturalne. Istotne zmiany w zakresie handlu zagranicznego Polski miały miejsce wskutek wydarzeń, które znacząco wpłynęły na globalną gospodarkę. Jednym z kluczowych momentów był wybuch wojny rosyjsko-ukraińskiej w 2022 roku. Miał on niebagatelne konsekwencje dla sytuacji geopolitycznej regionu i handlu zagranicznego Polski – zwłaszcza w kontekście relacji z Rosją i Ukrainą.

W kolejnych latach Polska dostosowywała swoją politykę handlową do zmieniających się warunków globalnych – w tym do nowych realiów handlowych oraz politycznych panujących w regionie. W tym kontekście istotne jest zbadanie, w jaki sposób wydarzenia te wpłynęły na handel zagraniczny Polski z krajami sąsiadującymi w latach 2018-2023. W tabelach 1-3 przedstawiono kolejno: wartość importu, eksportu oraz saldo obrotów towarowych Polski z krajami sąsiadującymi w latach 2018-2023.

Tabela 1. Wartość importu towarów Polski z krajami sąsiadującymi w latach 2018–2023

Rok	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Kraj	wartości w mld zł					
Niemcy	218,94	222,80	222,12	276,70	345,32	308,16
Czechy	33,42	33,94	32,30	41,73	52,37	98,84
Słowacja	17,51	18,25	18,69	24,89	26,56	23,86
Ukraina	10,87	11,70	11,48	19,40	28,07	20,26
Białoruś	5,19	5,11	4,53	6,65	4,84	2,08
Litwa	7,98	8,38	6,67	9,68	18,30	14,24
Rosja	69,29	62,11	45,06	77,78	72,03	11,30
Sąsiedzi ogółem	363,20	362,29	340,85	456,82	547,51	478,76

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych SWAiD [4].

Wartość importu towarów z Niemiec, Czech, Słowacji, Ukrainy i Litwy systematycznie rosła w badanym okresie. Odnotowano jednak niewielki spadek w roku 2020, na który wpływ miała między innymi pandemia Covid-19. W 2022 roku wartość importu z Białorusi i Rosji znacząco spadła, co jest skutkiem zaostrzenia się relacji polityczno-gospodarczych między tymi państwami. Na powiązania handlowe z Białorusią oddziaływały również wydarzenia związane z kryzysem migracyjnym rozpoczętym w 2021 roku. Zjawi-

sko drastycznego spadku wartości importu z Rosji w roku 2023 jest zgodne z oczekiwanymi skutkami wojny rosyjsko-ukraińskiej i sankcjami gospodarczymi nałożonymi na Rosję przez pozostałe państwa.

Tabela 2. Wartość eksportu towarów Polski z krajami sąsiadującymi w latach 2018–2023

Rok	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Kraj	wartości w mld zł					
Niemcy	268,38	283,85	307,68	378,40	450,90	448,28
Czechy	60,65	62,68	62,26	77,83	107,04	100,62
Słowacja	24,64	26,69	26,63	33,79	46,97	43,71
Ukraina	18,95	21,38	23,30	28,66	46,97	51,67
Białoruś	6,13	7,36	7,11	8,04	8,56	12,39
Litwa	14,30	15,59	15,96	22,05	28,63	26,14
Rosja	28,80	31,94	31,71	36,54	22,31	16,69
Sąsiedzi ogółem	421,86	449,49	474,65	585,32	711,39	699,50

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych SWAiD [4].

Wartość eksportu towarów do krajów sąsiadujących – Niemiec, Czech, Słowacji, Ukrainy, Białorusi i Litwy zwiększała swoją wartość w badanym okresie. Eksport towarów do krajów Unii Europejskiej (Niemiec, Czech, Słowacji, Litwy) utrzymywał się na stosunkowo wysokim poziomie, co potwierdza znaczącą rolę partnerstwa z Unią Europejską (UE) dla polskiej gospodarki. Szczególnie zauważalny i znaczący wzrost (zarówno importu, jak i eksportu) wśród krajów sąsiadujących obserwuje się z Niemcami. W ciągu sześciu lat opisywanego okresu zarówno wolumen handlu z tym państwem – jak i jego relatywne znaczenie jako partnera handlowego – zauważalnie wzrosły. Przyczyn tego pozytywnego trendu należy upatrywać we wzroście PKB – rozwój gospodarczy jednego kraju może wpływać na jego relacje handlowe z innymi krajami, szczególnie jeśli istnieją podobne czynniki, np. sąsiednie granice państw, wspólne członkostwo w UE [25, s. 101].

Do końca 2022 roku saldo obrotów towarowych Polski z Rosją pozostało ujemne. Zjawisko to świadczy o wyższym imporcie niż eksporcie w badanym horyzoncie czasowym. Zauważyć jednak należy, że w roku 2023 na skutek drastycznego zmniejszenia importu (z poziomu nieco ponad 72 mld zł do 11,3 mld zł) przy jednoczesnym spadku eksportu o około 5,6 mld zł saldo wykazało wartość dodatnią, wynoszącą 5,39 mld zł. Zjawisko to było więc bezpośrednim następstwem agresji Rosji na Ukrainę. W przypadku pozostałych sąsiadów wartość eksportu nieustannie przewyższała import, co świadczy o zrównoważonym bilansie handlowym. Wyniki te ukazały, że Polska prowadziła aktywną działalność eksportową z sąsiadami, przynoszącą

dotądnie saldo handlowe. Ponadto są dowodem na stabilność relacji handlowych i konkurencyjność polskich produktów.

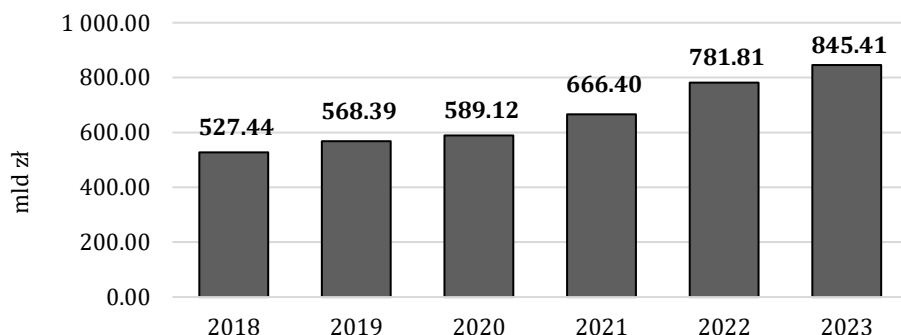
Tabela 3. Saldo obrotów towarowych Polski z krajami sąsiadującymi w latach 2018–2023

Rok	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Kraj	wartości w mld zł					
Niemcy	49,44	61,06	85,55	101,71	105,57	140,12
Czechy	27,23	28,74	29,96	36,10	54,67	1,78
Słowacja	7,14	8,44	7,94	8,90	20,41	19,85
Ukraina	8,08	9,68	11,82	9,26	18,90	31,40
Białoruś	0,95	2,25	2,58	1,39	3,72	10,31
Litwa	6,32	7,21	9,29	12,37	10,32	11,89
Rosja	-40,49	-30,17	-13,35	-41,24	-49,72	5,39
Sąsiedzi ogółem	58,66	87,20	133,80	128,50	163,88	220,74

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych SWAiD [4].

5. Handel zagraniczny Polski z krajami sąsiednimi a wielkość Produktu Krajowego Brutto

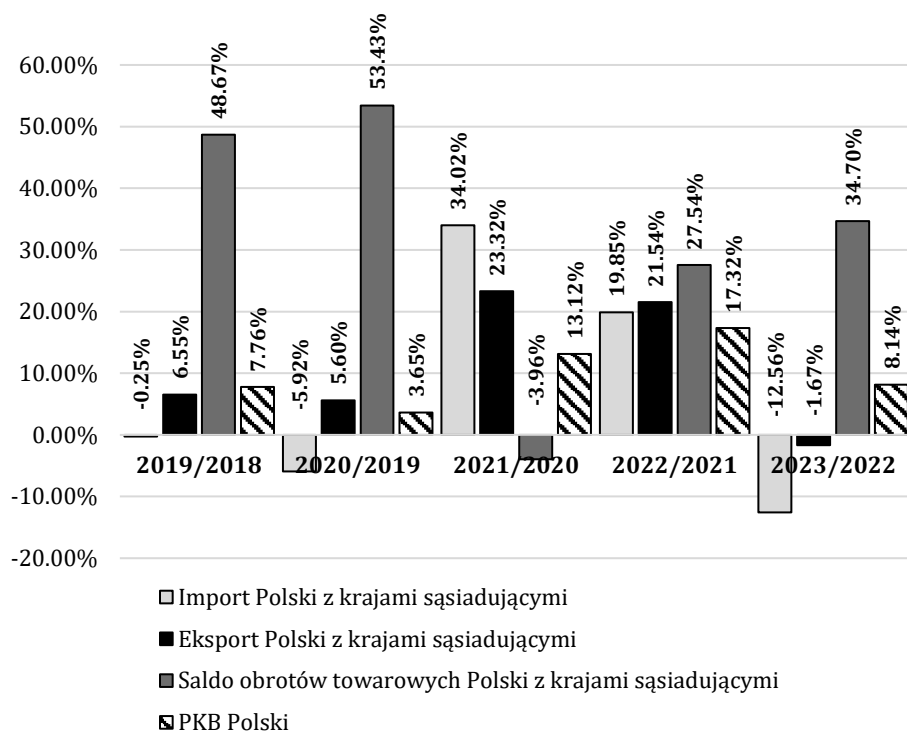
Handel zagraniczny odgrywa istotną rolę w kształtowaniu gospodarki narodowej poprzez wpływ na: produkcję, zatrudnienie, inwestycje oraz bilans handlowy. Badanie zależności między handlem zagranicznym a PKB Polski pozwala określić, w jaki sposób eksport i import wpływają na wielkość produkcji krajowej. Wzrost eksportu może przyczynić się do zwiększenia produkcji i zatrudnienia w sektorach eksportowych, co w efekcie sprzyja wzrostowi PKB. Rysunek 3 przedstawia wartość PKB Polski w latach 2018–2023.

Ryc. 3. Wartość PKB Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2018–2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych GUS [3].

Wartość PKB Polski nieustannie rosła w badanym okresie, co świadczy o wzroście aktywności gospodarczej kraju. Przyspieszony wzrost w ostatnich badanych latach wynika z różnych czynników, w tym między innymi wzrostu inwestycji czy eksportu. Z punktu widzenia tematyki niniejszego opracowania słuszne wydaje się być zestawienie ze sobą dynamiki zmian eksportu, importu, salda obrotów towarowych Polski z krajami sąsiadującymi oraz PKB Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2018-2023. Relacje te zaprezentowano na rysunkach 4–5.

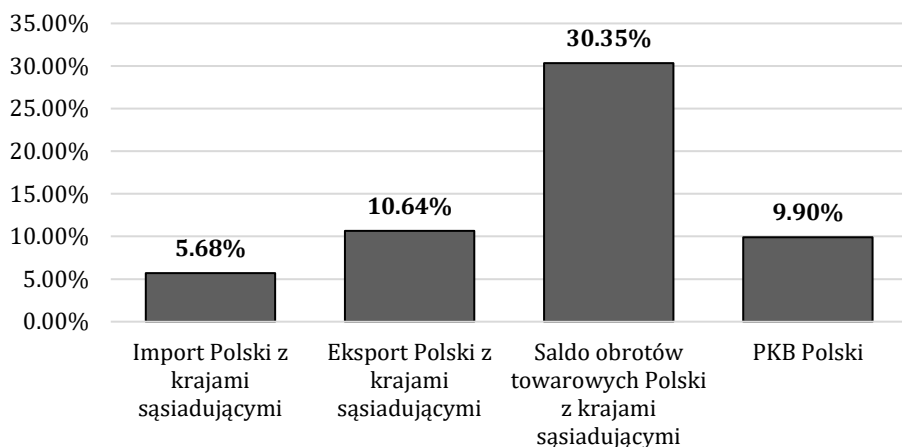

Ryc. 4. Przyrosty względne łańcuchowe wskaźników handlu zagranicznego Polski z krajami sąsiadującymi i PKB Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2018-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie rysunku 3 i tabel 1-3.

Jak wynika z przedstawionych na rysunku 4 informacji, w okresie objętym analizą nieustannie rosnącemu poziomowi Produktu Krajowego Brutto Rzeczypospolitej Polskiej towarzyszyły liczne modyfikacje wysokości wskaźników handlu zagranicznego Polski z krajami sąsiadującymi. Nie cechowały się one jednak żadnym stałym trendem. W przypadku salda obrotów towarowych do roku 2020 (włącznie) systematycznie wzrastała różnica między wartością eksportu a importu prowadzonego przez Polskę z jej sąsiadami. Zjawisko to świadczy o utrzymywaniu nadwyżki handlowej przez

opisywane państwo w relacjach z jego sąsiadami, co interpretować należy jako pozytywne i pożądane zjawisko. Co prawda, w roku 2021 odnotowano niewielki spadek analizowanego wskaźnika, jednak w dwóch następnych latach ponownie cechował się on dynamiczną tendencją wzrostową. W kontekście zmiennych determinujących poziom salda obrotów towarowych (tj. eksportu i importu) w rozpatrywanym czasie nie zaobserwowano stałego kierunku rozwoju tych indyktorów. Bo choć do roku 2022 notowano systematyczną progresję eksportu, to w roku 2023 w stosunku do poprzedzającego okresu miara ta nieznacznie (o 1,67%) zmniejszyła swoją wartość. Jeśli zaś chodzi o import, to w latach 2019-2020 następowały jego spadki, w dwóch kolejnych (tj. 2021-2022) – wzrosty, a w ostatnim roku objętym analizą ponownie zmniejszyła się wartość towarów zakupionych przez Polskę u krajów z nią sąsiadujących.

Ryc. 5. Porównanie średniookresowego tempa zmian wskaźników handlu zagranicznego Polski z krajami sąsiadującymi oraz PKB Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2018-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie rysunku 4.

Mimo najczęstszego występowania modyfikacji kierunków zmian importu Polski z krajami sąsiadującymi wielkość ta w latach 2018-2023 cechowała się najmniejszym średniookresowym tempem zmian (5,68%). Związane to było z niewielkimi różnicami wartości nominalnych tej miary w poszczególnych latach. Analogicznie jak import, tak i inne opisywane w niniejszym fragmencie artykułu miary, tj. eksport, saldo obrotów towarowych Polski z sąsiadami oraz PKB Rzeczypospolitej Polskiej w okresie objętym analizą średniorocznie z roku na rok wzrastały odpowiednio o 10,64%, 30,35% oraz 9,90%. Nie ulega zatem wątpliwości, iż prowadzenie polityki handlowej z innymi krajami jest istotnym obszarem funkcjonowania i rozwoju pań-

stwa. Jak bowiem wynika z przeprowadzonych badań, średniorocznym przyrostom wskaźników handlu zagranicznego Polski z krajami sąsiadującymi towarzyszył systematyczny i dynamiczny wzrost PKB.

Podsumowanie

Relacje społeczno-gospodarcze z partnerami zagranicznymi stanowią ważny aspekt funkcjonowania współczesnych państw. Racjonalne prowadzenie polityki zagranicznej przekłada się nie tylko na poziom bezpieczeństwa kraju, ale i na rozwój jego koniunktury, który odzwierciedla między innymi wielkość Produktu Krajowego Brutto.

Przeprowadzone analizy wykazały, iż spośród krajów sąsiadujących z Polską zdecydowanie najważniejszym jej partnerem handlowym w dalszym ciągu pozostają Niemcy. Rozpatrując tematykę badań w kontekście wojny w Ukrainie, zauważyć należy, że w latach 2022-2023 odnotowano wyraźny spadek eksportu, importu, a tym samym i salda obrotów towarowych Polski z Rosją. Było to wynikiową sankcji nałożonych na państwo-agresora.

Analizując jednak otrzymane rezultaty wśród ogółu krajów sąsiadujących z Polską, można zauważyć, że w rozpatrywanym okresie do 2020 roku zauważalny był stały wzrost salda obrotów towarowych Rzeczypospolitej Polskiej z sąsiadami. W 2021 roku – na skutek pandemii koronawirusa i towarzyszących jej restrykcji (w tym między innymi zamknięciu krajowych gospodarek) – miara ta nieznacznie spadła, by w dwóch kolejnych latach osiągnąć wyniki świadczące o prowadzeniu aktywnej polityki handlowej z krajami sąsiadującymi, objawiającej się znaczącą i wciąż rosnącą nadwyżką eksportu nad importem. Zjawisku temu towarzyszyła także nieustanna progresja PKB Polski.

W toku przeprowadzonych badań wykazano, iż w okresie objętym analizą rozpatrywane wskaźniki handlu zagranicznego Polski z krajami sąsiadującymi (eksport, import i saldo obrotów towarowych) oraz Produkt Krajowy Brutto Rzeczypospolitej Polskiej cechowały się średnioroczną progresją. Współistnienie tych dwóch zjawisk nie jest bynajmniej kwestią przypadku. Należy bowiem pamiętać, iż eksport oraz import stanowią istotne komponenty wskazanej miary rozwoju społeczeństwa. W związku z tym niejako naturalnie (z istoty ich natury) oddziałują one na poziom PKB. I choć autorki artykułu skoncentrowały się na zbadaniu relacji między obrotami handlu zagranicznego Polski wyłącznie z krajami sąsiednimi a całkowitym poziomem PKB Rzeczypospolitej Polskiej, to otrzymane rezultaty nie negują wysnutej konkluzji, jednocześnie potwierdzając, iż relacje handlowe z państwami regionu (sąsiadami) implikują stopień rozwoju danego państwa i jego społeczeństwa.

Literatura

- [1] Albaum G., Duerr E., *International Marketing and Export Management*, Financial Times Prentice Hall, Harlow 2011.
- [2] Balassa B., *Exports and Economic Growth: Further Evidence*, „Journal of Development Economics” 1978, no. 5, s. 182– 189.
- [3] Baza danych GUS, <https://stat.gov.pl/banki-i-bazy-danych/>.
- [4] Baza danych SWAiD, http://swaid.stat.gov.pl/HandelZagraniczny_dashboards/Raporty_predefiniowane/RAP_SWAID_HZ_3_13.aspx.
- [5] Białecki K., Januszkiewicz W., Cręziak L., *Leksykon handlu zagranicznego*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne S.A., Warszawa 2007.
- [6] Carayannis E.G., Samara E.T., Bakouros Y.L., *Innovation and Entrepreneurship. Theory, Policy and Practice*, Springer, London 2015.
- [7] Cieślak A., Krzywa przedmiotowej dywersyfikacji eksportu w świetle modelu ricardiańskiego, „Gospodarka narodowa” 2017, nr 2, s. 5– 27.
- [8] Hesse H., *Export Diversification and Economic Growth*, Washington 2008.
- [9] Hesse H., *Export Diversification and Economic Growth*, in: *Breaking into new markets. Emergencing lessons for export diversification*, eds. R. Newfarmer, W. Shaw, P. Walkenhorst, The World Bank, Washington 2009, s. 55– 80.
- [10] Hossain A., *Internship Report on „Foreign Exchange&Foreign Trade: Problems&Prospects”*, Stamford University Bangladesh, Bangladesh 2013.
- [11] Johnson T., *Export/import Procedures and Documentation*, Amacon, New York 2002.
- [12] Lima J., Alvarez M., Cracau D., *Manual on foreign trade and trade policy. Basics, classifications and indicators of trade patterns and trade dynamics*, Santiago 2016.
- [13] Meji’a J.F., *Export Diversification and Economic Growth. An Analysis of Colombia’s Export Competitiveness in the European Union’s Market*, Physica- Verlag HD, Heidelberg 2011.
- [14] Misztal P., *Dywersyfikacja i koncentracja eksportu a wzrost gospodarczy w Polsce w okresie 1995–2009*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Nauk Ekonomicznych” 2011, nr 15, s. 51-68.
- [15] Misztal P., *Koncentracja towarowa eksportu a wzrost gospodarczy w krajach Unii Europejskiej*, „Ekonomista” 2011, nr 5, s. 691– 708.
- [16] Rakowski W., *Partnerzy handlu zagranicznego Polski*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego” 2018, nr 10, s. 399– 413.
- [17] Ristanović V., Stevanović A., *Export of agricultural products from Serbia to the EU panel gravity model*, „Economics of Agriculture” 2022, no. 69, s. 257– 268.
- [18] Rymarczyk J., *Handel zagraniczny. Organizacja i technika*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2005.

- [19] Sannasse R.V., Seetanah B., Lamport M.J., Export diversification and economic growth: The case of Mauritius, w: *Connecting to Global Markets*, eds. M. Jansen, M. Sadni Jallab, M. Smeets, World Trade Organization, Switzerland 2014.
- [20] Share of International Trade in GDP, <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/factbook-2015en.pdf?expires=1708502967&id=id&ac-cname=guest&checksum=6A361A9F83C7651176F4294A5A169E69>.
- [21] Taspinar A., Causal Relationship Between Export and Economic Growth. The Poland and Sweden Case, Halmstad University, Sweden 2010.
- [22] Thompson H., *International Economics. Global Markets and Competition*, World Scientific Publishing, London 2006.
- [23] Upton G., Brawn D., *Data Analysis. A gentle introduction for future data scientists*, Oxford University Press, Oxford 2023.
- [24] Wilczewski N., Analysis of the Foreign Trade in Germany Based on the Assumptions of the Gravity Model of Trade – a Federal and Federal State Level Perspective, Warsaw 2022.
- [25] Wilkowski A., O współczynniku korelacji, w: *Ekonometria. Zastosowanie matematyki w ekonomii*, red. J. Łyko, Wrocław 2009, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, s. 191– 198.
- [26] Żebrowska I., Polityka handlowa po wejściu Polski do Unii Europejskiej, „Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego” 2008, nr 12, s. 373– 396.

The foreign trade turnover of the Republic of Poland with its neighboring countries, compared to the size of GDP between 2018–2023

Summary: Trade relations with other countries are an important aspect of the development of modern countries. The subject of this article is the analysis of Polish foreign trade with neighboring countries between 2018-2023. It also evaluates the GDP of the Republic of Poland in the context of the Russian-Ukraine war. This study is of both an empirical and theoretical nature. The aim of this article is to present Poland's foreign trade turnover with neighboring countries about the level of the Gross Domestic Product of the Republic of Poland in the years 2018-2023. The theoretical part of the study consists of the literature study method, whereas the empirical part was constructed based on own analysis of measures such as GDP, exports, imports, and the trade balance between Poland and neighboring nations. In the course of the research, the authors also determined the chain relative increases and the medium-period tempo of change of the analyzed values. The data used within the research is secondary in nature, with the main source being publications from the Central Statistical Office. The results obtained through the conducted research procedure indicate that the foreign trade turnover of the Republic of Poland with neighboring countries implies the level of development of the country and its society measured by the size of GDP.

Keywords: exports, imports, foreign trade turnover, Gross Domestic Product.

<http://dx.doi.org/10.16926/pto.2025.13.04>

Katarzyna KUCIA

Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w Polsce w latach 2019–2022 – aspekty ekonomiczne

Synopsis: Działalność innowacyjna stanowi jeden z kluczowych elementów w budowaniu przewagi konkurencyjnej współczesnych przedsiębiorstw. Duża dostępność i różnorodność produktów i usług na rynku przyczynia się do poszukiwania, kształtowania i wdrażania nowatorskich rozwiązań, które pozwolą na pozyskanie nowych klientów i utrzymanie obecnych. Skuteczność działalności innowacyjnej może być określona np. na podstawie przychodów generowanych przez innowacyjne produkty i usługi. Istotnym elementem są również nakłady na działania innowacyjne, bez których byłyby one niemożliwe. Celem niniejszego artykułu jest ocena zmian i tendencji w sferze innowacyjności polskich przedsiębiorstw w latach 2019–2022. Zastosowaną metodą badawczą było porównanie i analiza danych wtórnych pochodzących z raportów Głównego Urzędu Statystycznego dotyczących przychodów i nakładów związanych z działalnością innowacyjną przedsiębiorstw w Polsce w latach 2019–2022, która pozwoliła na uzyskanie wniosków świadczących m.in. o wpływie nowych warunków gospodarczych wynikających z pandemii COVID-19 oraz konfliktu zbrojnego na Ukrainie.

Słowa kluczowe: innowacje, przedsiębiorczość, zarządzanie.

Wprowadzenie

Różnorodność, szybkość i zakres zmian występujących na współczesnych rynkach powodują, że zarządzanie przedsiębiorstwem jest przedsięwzięciem szczególnie trudnym [17, s. 5]. Stały postęp technologiczny istotnie wpływa na postrzeganie rozwiązań innowacyjnych i technologii [18, s. 108]. Technologia, będąca pojęciem ściśle związanym z innowacyjnością, kształtuje i modyfikuje istniejącą kulturę [3, s. 351–352], co świadczy o znaczącym oddziaływaniu aktywności innowacyjnej nie tylko na przedsiębiorstwa, ale i na całe społeczeństwo. Jednym z fundamentalnych celów wdrażania innowacji, z punktu widzenia przedsiębiorstwa, jest osiągnięcie prze-

wagi konkurencyjnej [20, s. 8]. Działalność innowacyjna, podobnie jak wszelkie działania podejmowane w przedsiębiorstwie, wiąże się jednak zawsze z ryzykiem, którego wielkość jest proporcjonalna do oryginalności i skali innowacji [4, s. 21-22].

W ostatnich latach przedsiębiorstwa w Polsce narażone były na oddziaływanie nowych zewnętrznych czynników ryzyka, do których należały pandemia COVID-19 oraz konflikt zbrojny między Rosją a Ukrainą. W wyniku pierwszego z nich odnotowano spadek zainteresowania ryzykiem braku innowacyjności na rynku globalnym, co mogło wynikać z konieczności skupienia się na innych, istotniejszych wówczas obszarach [29, s. 1; 11, s. 1]. Drugi z kolei istotnie przyczynił się do wzrostu cen dóbr zaopatrzeniowo-inwestycyjnych oraz kosztów prowadzenia działalności [14]. Mając na uwadze znaczący wpływ pandemii COVID-19 oraz konfliktu zbrojnego między Rosją a Ukrainą na funkcjonowanie gospodarki, warto określić zmiany, które nastąpiły w działalności innowacyjnej przedsiębiorstw w Polsce w latach 2019-2022 w takich sferach jak przychód generowany przez innowacyjne produkty i usługi oraz nakłady na działalność innowacyjną.

1. Istota innowacji

Innowacja jest pojęciem, które nie posiada jednoznacznej definicji, co wynika głównie z interdyscyplinarności charakteru badań dotyczących innowacji [22, s. 13]. Innowacje obecne są bowiem w każdej dziedzinie gospodarki, a powszechnym zjawiskiem jest ich przenikanie się pomiędzy różnymi branżami i sektorami [12, s. 25-27]. Termin „innowacja” został wprowadzony w 1911 roku przez J. Schumpetera, który mianem innowacji określał [24, s. 29-30]:

- wprowadzenie na rynek nowego produktu, czyli takiego, który był dotąd nieznanym dla konsumentów bądź udoskonalenie produktu już istniejącego,
- zastosowanie nowej metody produkcji lub takiej, która jeszcze nie była wykorzystana w danej branży lub sektorze,
- otwarcie nowego rynku,
- uzyskanie dostępu do nowego źródła surowców,
- wdrożenie nowej struktury organizacyjnej.

Na przestrzeni lat powstawało wiele innych definicji innowacji. Zdaniem V.A. Thompsona było to „formowanie, akceptowanie i zastosowanie nowych koncepcji, procesów, wyrobów i usług” [26, s. 44], natomiast zgodnie z P. Druckerem „innowacja to specyficzne narzędzie przedsiębiorcy, za pomocą którego wykorzystuje on zachodzącą zmianę jako okazję na inny biznes lub usługę” [6]. Z kolei J. Baruk uznał, że innowacja to „celowo zaprojek-

towana przez człowieka zmiana dotycząca produktu, metod wytwarzania, organizacji pracy i produkcji lub metod zarządzania, zastosowana po raz pierwszy w danej społeczności (najmniejszą społecznością jest przedsiębiorstwo) w celu osiągnięcia określonych korzyści społeczno-gospodarczych” [2, s. 55]. W podręczniku Oslo z 2018 roku wyszczególniono 2 rodzaje innowacji, do których należą [23, s. 23]:

- innowacja produktowa, określana mianem nowego lub ulepszonego wyrobu lub usługi, który różni się znacząco od dotychczasowych wyrobów lub usług przedsiębiorstwa i który został wprowadzony na rynek,
- innowacja w procesie biznesowym, utożsamiana z nowym lub ulepszonym procesem biznesowym dla jednej lub wielu funkcji biznesowych, który różni się znacząco od dotychczasowych procesów biznesowych przedsiębiorstwa i który został wprowadzony do użytku przez przedsiębiorstwo.

Warto wspomnieć, że w poprzednim wydaniu podręcznika wyróżniano również innowacje marketingowe oraz innowacje organizacyjne, które obecnie zaliczane są do innowacji w procesie biznesowym [23]. Za innowacje marketingowe uznawano wdrożenie nowej strategii marketingowej odnoszącej się do istotnych zmian w projekcie/konstrukcji produktu lub opakowaniu, polityce cenowej, dystrybucji lub promocji, natomiast za organizacyjne – wprowadzenie nowej metody organizacyjnej w stosowanych przez przedsiębiorstwo zasadach działania, kontaktach z otoczeniem oraz organizacji miejsca pracy [15].

2. Rola innowacji w przedsiębiorstwie i gospodarce

Innowacje uznawane są przez Unię Europejską (UE) za priorytetowy obszar, pozwalający skutecznie konkurować na światowym rynku oraz zachować jej wyjątkowy model społeczny. Zgodnie z UE inwestowanie w innowacje oraz związane z nimi badania naukowe to inwestowanie w przyszłość Europy [13]. Duże znaczenie innowacjom przypisuje także Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP), zdaniem której innowacje przyczyniają się do wzrostu produkcji oraz wydajności przedsiębiorstw, co skutkuje rozwojem gospodarczym kraju, przepływem wiedzy i lepszą dostępnością usług [15]. Podobne podejście do innowacji prezentuje Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), zgodnie z którą innowacje posiadają fundamentalne znaczenie w poprawie poziomu życia, wpływając na jednostki, instytucje, sektory gospodarcze i całe kraje [23, s. 29]. O istotnym wpływie innowacji na rozwój gospodarki świadczy fakt, iż rozwój ekonomiczny współczesnego świata generowany jest przez postęp naukowo-techniczny, czego dowodem jest dobrobyt świata zachodniego, utworzonego w wyniku rewo-

lucji przemysłowej [25, s. 328]. Mając na uwadze wszystkie wyszczególnione przesłanki można zdecydowanie uznać, że innowacje stanowią silną determinantę rozwoju gospodarczego państw oraz istotnie oddziałują na jakość życia społeczeństwa, umożliwiając realizację jego potrzeb i pragnień. Innowacyjność jest pojęciem ważnym zarówno z perspektywy gospodarki, jak i przedsiębiorstw. Stałe wprowadzanie innowacji oraz podejmowanie ryzyka inwestycyjnego uznawane są za fundament mikroekonomicznego mechanizmu rozwoju i kluczową cechę przedsiębiorczego sposobu myślenia [1, s. 66]. Rozwój współczesnych przedsiębiorstw bazuje w dużym stopniu na przetwarzaniu wiedzy i przekształcaniu jej w nowe rozwiązania oraz umiejętnościach nabywania potrzebnych informacji i odpowiedniego wykorzystywania ich [28, s. 208]. Obecnie strategia innowacji stanowi jeden z najważniejszych elementów strategii przedsiębiorstwa, mających na celu zapewnienie wzrostu i rozwoju organizacji oraz uzyskanie lepszej pozycji na rynku [19, s. 22]. Występuje wiele czynników, które motywują współczesnych przedsiębiorców do stworzenia indywidualnej strategii innowacji, wśród których można wyróżnić zmienne potrzeby i oczekiwania klientów, schyłkową fazę cyklu życia produktu, pojawienie się nowych technologii oraz zmniejszenie sprzedaży produktu [19, s. 22]. Można wnioskować, że w warunkach dużej konkurencji, która jest charakterystyczna dla współczesnego rynku, niniejsze czynniki stanowią istotne zagrożenie dla funkcjonowania przedsiębiorstwa, co podkreśla ważną rolę strategii innowacji.

3. Ryzyko wdrażania innowacji w przedsiębiorstwie

Wdrażanie innowacji, pomimo, że jest elementem mogącym przynieść znaczące korzyści dla przedsiębiorstwa, wiąże się także z różnymi ryzykami, do których należą m.in. [5, s. 11]:

- ryzyko projektu, obejmujące czynniki techniczne występujące podczas realizacji tego projektu,
- ryzyko finansowe, związane z dysponowaniem środkami finansowymi,
- ryzyko właścicieli, wynikające z braku dywersyfikacji kierunków rozwoju przedsiębiorstwa.

Chcąc dokonać oceny ryzyka wdrożenia danej innowacji, ważne jest, aby wziąć pod uwagę takie kryteria jak wielkość przedsiębiorstwa, czas realizacji projektu, poziom innowacji, czas stosowania technologii na świecie oraz proporcję obcych środków finansowych do rozmiaru realizowanego projektu [16, s. 106]. Warto wspomnieć, że podejmowanie ryzyka jest stałym elementem wszelkich działań przedsiębiorczych, nie tylko wdrażania innowacji, ale także podejmowania nowych przedsięwzięć oraz odnowy strategicznej [21, s. 105]. W literaturze wyszczególnia się kilka cech, które po-

winny posiadać przedsiębiorstwa aktywne innowacyjnie, takich jak [27, s. 99-100]:

- szybkość podejmowania decyzji,
- kultura organizacyjna o charakterze nieformalnym,
- dobra komunikacja wewnętrzna,
- jasna i spójna wizja innowacji,
- elastyczność i mobilność,
- przedsiębiorczość i proaktywna postawa względem ryzyka,
- entuzjazm i pasja do innowacji,
- dobry przepływ wiedzy (informacji) wewnątrz i na zewnątrz.

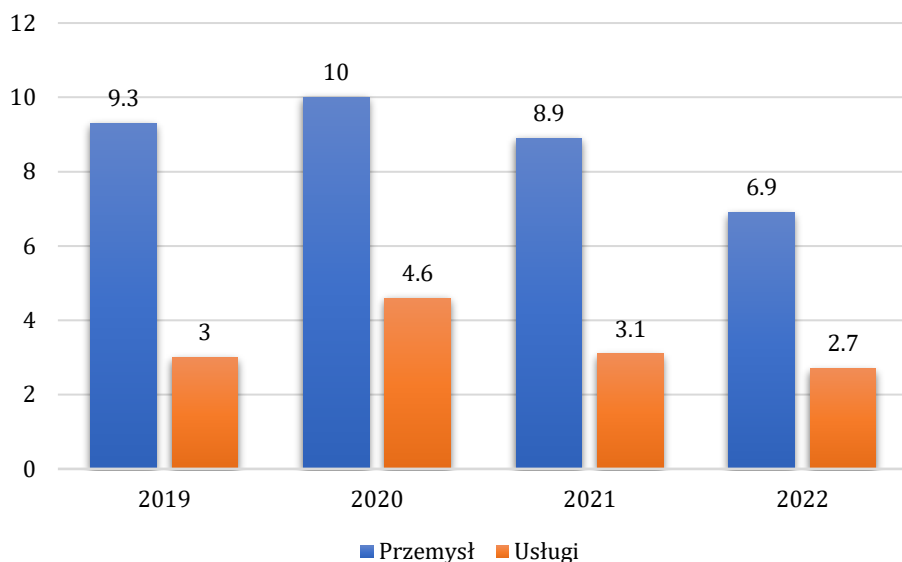
Mając na uwadze, iż wśród niniejszych cech znajduje się proaktywna postawa względem ryzyka, można stwierdzić, że zarządzanie ryzykiem powinno stanowić stały element działań innowacyjnych, co pozwoli na minimalizację negatywnych skutków oraz maksymalizację korzyści wynikających z podjętego ryzyka.

4. Przychody z produktów innowacyjnych w przedsiębiorstwach w Polsce w latach 2019-2022

W ostatnich latach świat narażony był na pejoratywne następstwa pandemii COVID-19 oraz konfliktu zbrojnego między Rosją a Ukrainą. Zdarzenia te wpłynęły na zjawiska ekonomiczne oraz społeczne. Można wnioskować, iż zmiany w funkcjonowaniu przedsiębiorstw skutkowały modyfikacjami w ich strategiach innowacyjnych, natomiast zmiany w warunkach bytowych społeczeństwa wpłynęły na zachowania zakupowe konsumentów. Celem weryfikacji czy nowe uwarunkowania wpłynęły na korzyści wynikające z działalności innowacyjnej, warto porównać udział wynikających z niej przychodów w ogólnych przychodach, które uzyskano w przedsiębiorstwach w Polsce w latach 2019-2022.

Jak wynika z danych przedstawionych na wykresie (ryc. 1), od 2021 roku udział przychodów generowanych przez produkty innowacyjne zaczął spadać zarówno w obszarze przemysłu, jak i usług. Zjawisko to mogło być skutkiem pogorszenia sytuacji materialnej Polaków, będącej następstwem m.in. inflacji. Z kolei w 2020 roku nastąpił wzrost niniejszego wskaźnika, co mogło być spowodowane koniecznością szybkiego wprowadzenia na rynek nowych produktów, niezbędnych do funkcjonowania społeczeństwa w warunkach pandemii COVID-19. W niniejszym roku dostrzega się także większy wzrost w sferze usług niż przemysłu, mogący świadczyć o przewadze znaczenia działalności usługowej w trakcie zagrożenia epidemicznego. Zgodnie z danymi z GUS z 2020 roku sektorem, który miał największy udział przychodów z produktów innowacyjnych w przemyśle, była produkcja kompu-

terów, wyrobów elektronicznych i optycznych, natomiast w segmencie usług – działalność wydawnicza [8, s. 53-54]. W 2021 roku sytuacja w obszarze przemysłu nie uległa zmianie, z kolei w sferze usług działalność wydawnicza ustąpiła telekomunikacji [9, s. 49-50]. Można wnioskować, iż nie bez znaczenia dla innowacyjności było zakończenie pandemii, ponieważ w 2022 roku produkcja komputerów, wyrobów elektronicznych i technicznych znalazła się na czwartym miejscu w zestawieniu, natomiast na pierwszym produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep [10, s. 51].

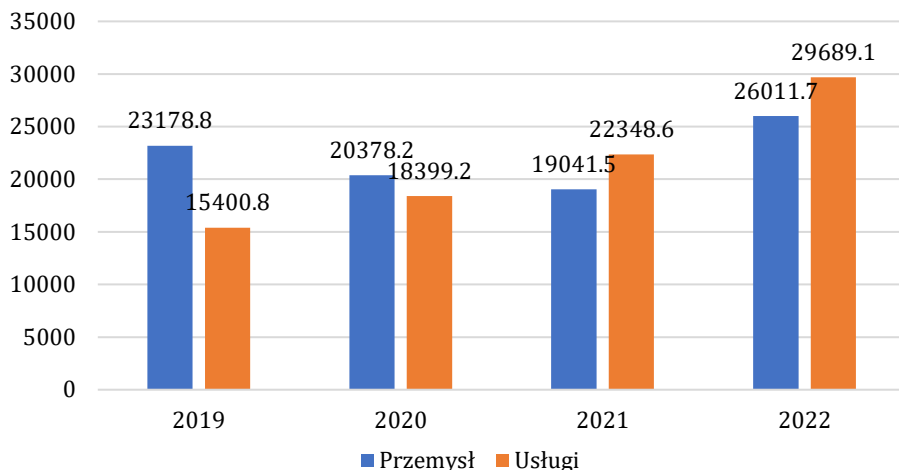
Ryc. 1. Udział przychodów ze sprzedaży produktów nowych lub ulepszonych w ogólnych przychodach ze sprzedaży w przedsiębiorstwach w Polsce w latach 2019-2022 (w punktach procentowych)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [7, s. 49, 8, s. 49, 9, s. 46, 10, s. 47].

5. Nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach w Polsce w latach 2019-2022

Jak już wspomniano w teoretycznej części artykułu, jednym z następstw pandemii COVID-19 było przywiązywanie mniejszej wagi do kwestii związanych z innowacyjnością wśród przedsiębiorców. Zjawisko to mogło wpłynąć na wielkość i strukturę nakładów na działalność innowacyjną. Ponadto, nietypowe uwarunkowania mogły zmusić przedsiębiorców do inwestowania środków w inne, bardziej istotne ich zdaniem, obszary funkcjonowania. Celem weryfikacji zasadności niniejszych wniosków warto porównać wielkość

nakładów na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach w Polsce w latach 2019-2022.

Ryc. 2. Nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach w Polsce w latach 2019-2022 (w mln zł)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [7, s. 57, 8, s. 57, 9, s. 53, 10, s. 55].

Analizując dane przedstawione na wykresie (ryc. 2), dochodzi się do wniosku, iż w latach 2020-2022 następował wzrost nakładów na działalność innowacyjną w sektorze usługowym. Niniejszy wzrost był największy w 2022 roku, w którym nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach usługowych były wyższe o 24,7% w porównaniu z rokiem poprzednim. Przedstawione dane wskazują także, że nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach przemysłowych spadły w 2020 i 2021 roku, natomiast wyraźnie wzrosły w roku 2022. Za przyczynę spadku można uznać kryzys w branżach produkcyjnych, będący następstwem pandemii COVID-19, natomiast wzrostu – zakończenie pandemii i konieczność nadążenia za szybko rozwijającym się rynkiem światowym, głównie w obszarach wysokiej technologii.

Wnioski i zakończenie

Celem uzyskania miarodajnych wniosków dotyczących innowacyjności w Polsce warto porównać dane z wykresów (ryc. 1, ryc. 2). Spadek udziału przychodów z produktów nowych lub ulepszonych w latach 2021-2022 mógł przyczynić się do mobilizacji przedsiębiorców do zwiększenia nakładów na działalność innowacyjną, które są wyraźnie widoczne w 2022 roku, szczególnie w sektorze usługowym. Obniżenie nakładów na innowacje w ga-

łęzi przemysłowej w 2020 oraz 2021 roku mogło stanowić przyczynę spadku udziału przychodów z produktów nowych lub ulepszonych, odnotowaną w latach 2021-2022 w niniejszym obszarze gospodarki. Innowacje, jak już wcześniej wspomniano, są silną determinantą rozwoju każdego kraju. Wdrażanie innowacji służy nie tylko przedsiębiorstwom do budowania przewagi konkurencyjnej, ale przede wszystkim społeczeństwu, które za pomocą nowych rozwiązań uzyskuje lepszą jakość życia. Występowanie nietypowych uwarunkowań związanych z pandemią COVID-19 oraz wojną na Ukrainie zmusiły przedsiębiorców do zastosowania nowych metod postępowania, minimalizujących pejoratywny wpływ nowych czynników geopolitycznych i ekonomicznych. Można wnioskować, że rosnące potrzeby społeczeństwa funkcjonującego w nowych warunkach powinny wiązać się ze wzrostem udziału przychodów z innowacyjnych produktów, co jednak nie potwierdziło się. Uwzględniając niniejsze zjawisko, właściwe wydaje się być stwierdzenie, że sytuacja materialna społeczeństwa uległa pogorszeniu, skutkując większą rozważą i ostrożnością w podejmowaniu decyzji zakupowych. Ograniczenie środków finansowych w gospodarstwach domowych zmusiły je do skupienia się na zaspokajaniu podstawowych potrzeb i rezygnacji z zakupu niektórych produktów. Mając na uwadze udział przychodów ze sprzedaży produktów nowych lub ulepszonych, należy uznać, że pandemia COVID-19 wpłynęła negatywnie na korzyści finansowe przedsiębiorstw wynikające z wdrażania innowacji. Niemniej można także stwierdzić, iż kryzys w sferze innowacyjności był tylko tymczasowy, a istotny wzrost nakładów na innowacyjność w 2022 roku przyczyni się do jej szybkiego rozwoju. Przeprowadzone badania pozwoliły na uzyskanie zarysu zmian i tendencji działalności innowacyjnej polskich przedsiębiorstw w dobie kryzysu spowodowanego przez pandemię COVID-19 i konflikt zbrojny na Ukrainie. Uzyskane wyniki badawcze można uznać za istotne, o czym świadczy ważna rola innowacji w rozwoju państw oraz znaczący wpływ sytuacji epidemicznej i konfliktów zbrojnych na gospodarkę globalną.

Literatura

- [1] Adamowicz M., Marciniak A., Innowacyjność układów terytorialnych na przykładzie gmin powiatu piaseczyńskiego, [w:] Procesy innowacyjne w polskiej gospodarce – potencjał zmian, red. A. Francik, K. Szczepańska-Woszczyzna, J. Dado, Wyższa Szkoła Biznesu w Dąbrowie Górniczej, Dąbrowa Górnicza 2016, s. 65-88.
- [2] Baruk J., Dylematy rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw, „Gospodarka Narodowa” 2002, tom 174, nr 3, s. 51-72; <https://doi.org/10.33119/GN/113829>.

- [3] Borgmann A., Technology as a Cultural Force: For Alena and Griffin, „The Canadian Journal of Sociology” 2006, tom 31, nr 3, s. 351-360; <https://doi.org/10.2307/20058714>.
- [4] Czyżewska M., Innowacyjne start-upy. Ryzyko, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2020.
- [5] Deptuła A.M., Knosala R.: Innowacje i ich ryzyko. Czy warto próbować?, „Zarządzanie Przedsiębiorstwem” 2017, tom 20, nr 4, s. 10-17.
- [6] Drucker P., Innovation and Entrepreneurship, Harper & Row, New York 1985.
- [7] Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2017–2019, GUS, Szczecin, Warszawa 2020.
- [8] Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2018–2020, GUS, Szczecin, Warszawa 2021.
- [9] Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2019–2021, GUS, Szczecin, Warszawa 2022.
- [10] Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2020–2022, GUS, Szczecin, Warszawa 2023.
- [11] Globalne badanie zarządzania ryzykiem 2021. Podsumowanie, AON Polska, Warszawa 2021.
- [12] Gładysz B., Marciniak S., Chyba Z., Innowacje w wybranych sektorach gospodarki, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa 2019.
- [13] https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/research-and-innovation_pl
- [14] <https://pie.net.pl/ponad-80-proc-firm-w-polsce-odczulo-wplyw-wojny-na-kluczowe-obszary-dzialalnosci/>
- [15] <https://www.parp.gov.pl/component/content/article/83926:dlaczego-potrzebujemy-innowacji-o-innowacyjnosci-polskich-firm>
- [16] Knosala R., Deptuła A. M., Ocena ryzyka wdrażania innowacji, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2018.
- [17] Lemańska-Majdzik A., Elastyczność organizacyjna w przedsiębiorstwie rodzinnym, Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa 2019.
- [18] Łobacz K., Tyłżanowski R., Cyfryzacja procesów innowacyjnych – analiza poziomów zaangażowania mikro, małych i średnich przedsiębiorstw sektora usług w Polsce, „Optimum: Economic Studies” 2023, nr 1(111), s. 107-122; <https://doi.org/10.15290/oes.2023.01.111.07>.
- [19] Łobejko S., Plinta D., Sosnowska A., Strategie i modelowanie rozwoju produktów innowacyjnych, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2019.
- [20] Nechaev A., Ognev D.V., Antipina O.V., Innovation Risks: Challenges and Prospects, „Advances in Economics, Business and Management Research” 2017, tom 38, s. 7-12; <https://doi.org/10.2991/ttiess-17.2017.2>.

- [21] Okręglińska M., Orientacja przedsiębiorcza a kultura organizacyjna w małym przedsiębiorstwie, Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa 2019.
- [22] Pabian A., Innowacje społeczne w zarządzaniu przedsiębiorstwami komercyjnymi, Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa 2021.
- [23] Podręcznik Oslo 2018. Zalecenia dotyczące pozyskiwania, prezentowania i wykorzystywania danych z zakresu innowacji, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2020.
- [24] Schumpeter J., Teoria rozwoju gospodarczego, PWE, Warszawa 1960.
- [25] Stachowiak Z., Stachowiak B., Ekonomia gospodarki rynkowej. Ujęcie instytucjonalne, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2015.
- [26] Thompson V.A., Bureaucracy and Innovation, University of Alabama Press, Tuscaloosa 1969.
- [27] Tid J., Bessant J., Managing, Innovation. Integrating Technological, Market and Organizational Change, John Wiley & Sons Limited, Hoboken 2009.
- [28] Tylżanowski R., Wykorzystanie koncepcji Open Innovation w rozwoju współczesnych przedsiębiorstw, [w:] Współczesne wyzwania rozwoju gospodarczego: polityka i kreacja potencjału. Cz. 1, Kreacja, innowacyjność, handel zagraniczny, red. E. Gruszewska, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2015, s. 207-225.
- [29] Zarządzanie ryzykiem i ubezpieczeniami w firmach w Polsce, edycja VI, Raport Aon Polska 2019/2020, AON Polska, Warszawa 2019.

Innovative activity of Polish companies in the years 2019–2022 – economic aspects

Summary: Innovative activity is one of the key elements in building the competitive advantage of modern companies. The wide availability and variety of products and services on the market contributes to the search, shaping and implementation of innovative solutions that will allow to acquire new customers and retain existing ones. The effectiveness of innovative activities can be measured, for example, on the basis of revenues generated by innovative products and services. Investment in innovation, without which it would not be possible, is also an important element. The aim of this article is to assess changes and trends in the field of innovation of Polish enterprises in the years 2019-2022. The test method used was to compare and analysis of secondary data from the Central Statistical Office's revenue reports and expenditures related to the innovation activity of enterprises in Poland in the years 2019-2022, which allowed to obtain conclusions proving, among other things, the impact of new economic conditions resulting from the COVID-19 pandemic and the armed conflict in Ukraine.

Keywords: innovation, entrepreneurship, management.

<http://dx.doi.org/10.16926/pto.2025.13.05>

Gabriela PŁODZIEN

Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Krośnie

Jessica ORZECZOWSKA

Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Krośnie

Ocena opłacalności inwestycji na przykładzie zakupu nowego pojazdu do użytku firmowego

Synopsis: W dzisiejszym szybko zmieniającym się środowisku biznesowym podejmowanie właściwych decyzji inwestycyjnych ma kluczowe znaczenie dla powodzenia firmy. Niniejszy artykuł koncentruje się na analizie procesu podejmowania decyzji inwestycyjnych w kontekście zakupu nowego pojazdu do użytku firmowego. Celem jest zbadanie potencjalnej opłacalności finansowania nowego samochodu do działalności gospodarczej za pomocą leasingu, który to przedstawia się jako opcję wyboru dla przedsiębiorców, gwarantującą elastyczność finansową i możliwość nabycia nowych pojazdów bez konieczności ponoszenia wysokich kosztów początkowych. Dodatkowo, raty leasingowe mogą być zaliczane do kosztów działalności, co pomaga w optymalizacji podatkowej.

Słowa kluczowe: leasing operacyjny, leasingobiorca, leasingodawca, kredyt.

Wprowadzenie

W dzisiejszym szybko zmieniającym się świecie biznesu podejmowanie trafnych decyzji inwestycyjnych ma kluczowe znaczenie dla sukcesu każdej działalności gospodarczej. Jednym z fundamentalnych aspektów funkcjonowania przedsiębiorstw jest odpowiedni dobór środków transportu, które nie tylko zapewnią płynną logistykę, ale także przyczynią się do optymalizacji kosztów oraz zwiększenia efektywności działania. Z tego powodu niniejszy artykuł koncentruje się na analizie procesu podejmowania decyzji inwestycyjnych w kontekście pozyskania nowego samochodu do prowadzenia działalności gospodarczej.

Celem niniejszego artykułu jest zbadanie potencjalnej opłacalności finansowania nowego samochodu do działalności gospodarczej za pomocą le-

asingu. Artykuł stawia sobie za zadanie również wypracowanie praktycznych wskazówek dla przedsiębiorców, którzy zastanawiają się nad taką inwestycją. Hipoteza, która będzie poddana weryfikacji, zakłada, że dobór oferty leasingowej ma wpływ na kondycję finansową przedsiębiorstwa. W celu zweryfikowania hipotezy zastosowano zarówno metodę indukcji, jak i dedukcji.

1. Teoretyczna charakterystyka leasingu oraz kredytu jako źródła finansowania składników majątku

Pierwsze wzmianki dotyczące leasingu pojawiały się około kwietnia 1993 r. Wówczas leasing pojmowany był na równi z dzierżawą czy umową najmu [4]. Obecnie pojęcie leasingu obowiązujące w polskim prawie od dnia 09.12.2000 r. traktuje, iż „Przez umowę leasingu finansujący zobowiązuje się w zakresie działalności swojego przedsiębiorstwa nabyć rzecz od określonego zbywcy, na warunkach określonych w tej umowie i oddać tę rzecz korzystającemu do użytkowania albo używania i pobierania pożytków przez czas określony, a korzystający zobowiązuje się zapłacić finansującemu w uzgodnionych ratach wynagrodzenie pieniężne równe co najmniej cenie lub wynagrodzeniu z tytułu nabycia rzeczy przez finansującego” [10]. Stwierdzić więc można, iż leasing polega na umożliwieniu danej firmie korzystania ze wskazanych rzeczy, tj. przedmiotów materialnych, bez potrzeby wydania pieniędzy, które są tożsame z wartością zakupu całego; opłaty te są ratalne. Uznać więc można, iż leasing może być traktowany częściowo jako forma kredytowania, z tą jednak różnicą, że firma nie dostaje środków finansowych, a jedynie korzysta z majątku leasingodawcy [2, s. 150]. Gospodarka przyjmuje kilka rodzajów umowy leasingu. Są to m. in. leasing finansowy oraz leasing operacyjny, a także leasing bezpośredni oraz pośredni. Leasing operacyjny, zwany również usługowym, bieżącym lub eksploatacyjnym, stanowi najbardziej popularny typ tej umowy. Polega on na oddaniu przez leasingodawcę środków trwałych do użytkowania na czas określony w umowie, który jest o wiele krótszy niż okres amortyzacji pełnej wartości wskazanego przedmiotu [2, s. 150-151]. Kolejnym rodzajem jest leasing finansowy, inaczej kapitałowy oraz inwestycyjny. W tym przypadku okres pełnej umowy zbliżony jest do czasu amortyzacji wskazanej rzeczy. Przedmiot umowy można zaliczyć do majątku leasingobiorcy [2, s. 151]. Pomimo tożsamego celu, w obu rodzajach leasingu wskazanych powyżej, umowy te posiadają różnice, które przedstawione są w tabeli 1.

Tabela 1. Podstawowe różnice między leasingiem operacyjnym i finansowym

Kryterium	Leasing operacyjny	Leasing finansowy
Okres umowy	Krótszy od okresu ekonomicznego zużycia przedmiotu	Przybliżony do okresu ekonomicznego zużycia przedmiotu
Koszt amortyzacji i związane z użytkowaniem (np. serwisem)	Ponosi finansujący	Ponosi korzystający (leasingodawca może je pokrywać za odpłatnością)
Przedmiot leasingu	Nie stanowi składnika aktywów korzystającego	Stanowi składnik aktywów korzystającego
Opłaty leasingowe	W ich skład wchodzi: część kapitałowa i odsetkowa; są włączane w całość do kosztów operacyjnych korzystającego	Kapitałowa część opłaty jest pokrywana z zysku netto korzystającego, z kolei część odsetkowa jest zaliczana w poczet kosztów operacyjnych leasingobiorcy
Opłaty leasingowe	Nie pokrywają wartości całkowitej przedmiotu umowy	Pokrywają całkowitą wartość przedmiotu umowy
Odstąpienie od warunków umowy przed jej wygaśnięciem	Możliwe bez konsekwencji	Możliwe, ale pociąga za sobą odpowiedzialność wypłaty odszkodowania leasingodawcy
Podatek od towarów i usług naliczany	Z każdą ratą	Jednorazowo od wartości przedmiotu leasingu

Źródło: opracowanie własne na podstawie [2, s. 152].

Kolejnymi rodzajami leasingu są leasing pośredni oraz leasing bezpośredni. Leasing pośredni dotyczy tzw. przedsiębiorstw leasingowych, które są jedynie pośrednikiem pomiędzy przedsiębiorcą a producentem przedmiotu leasingu. W takiej umowie pośredniczyć może również niekiedy bank.

W Polsce korzystanie z leasingu przez przedsiębiorstwa jest stymulowane korzyściami podatkowymi. Firmy, które ponoszą wyższe obciążenia podatkowe, wykazują większą tendencję do finansowania się leasingiem operacyjnym. Wynika to z możliwości obniżenia opodatkowania poprzez uwzględnienie opłaty początkowej i pełnych rat leasingowych jako kosztów uzyskania przychodów. Rentowne przedsiębiorstwa posiadają wyższą efektywną stopę podatkową, co potwierdza zgodność wyborów źródeł finansowania z teorią hierarchii źródeł finansowania.

Włączenie stopy procentowej do modelu pozwoliło zauważyć wzrost skłonności przedsiębiorstw z wyższymi zobowiązaniami podatkowymi do korzystania z leasingu. Jest to spowodowane możliwością redukcji obciążeń podatkowych poprzez amortyzację i opłaty odsetkowe od leasingu [1, s. 557-588].

2. Zasady leasingu operacyjnego w Polsce

Zgodnie z obowiązującym Międzynarodowym Standardem Rachunkowości Nr 17 Leasing (MSR 17) „leasing” to umowa, w ramach której leasingodawca przekazuje leasingobiorcy prawo do korzystania z danego składnika aktywów przez ustalony okres, otrzymując w zamian opłatę lub serię opłat [3, s. 87-88]. Istnieją dwa główne typy leasingu:

- a) leasing finansowy, charakteryzujący się przeniesieniem zasadniczo całego ryzyka i korzyści związanych z posiadaniem aktywów na leasingobiorcę; ostateczne nabycie tytułu prawnego może mieć miejsce (ale nie musi);
- b) leasing operacyjny, gdzie ryzyko związane z aktywami pozostaje w gestii leasingodawcy.

Leasingobiorca traktuje okresowe płatności związane z leasingiem operacyjnym jako koszty danego okresu. To zróżnicowanie stwarza następujące problemy [3, s. 89]:

- a) odpowiednie skonstruowanie umowy może skutkować brakiem ujawnienia wielu środków trwałych i zobowiązań w sprawozdaniu finansowym leasingobiorcy;
- b) umowy o zbliżonym charakterze ekonomicznym są traktowane inaczej z punktu widzenia rachunkowości.

Obecnie obowiązujące regulacje są podatne na zasadniczy zarzut, który polega na tym, że w przypadku leasingu operacyjnego leasingobiorca, korzystając czasami z różnorodnych składników aktywów, nie zobowiązuje się do ujawniania ich w bilansie, wraz z towarzyszącymi im zobowiązaniami. Takie postępowanie świadczy o wykorzystywaniu pozabilansowych źródeł finansowania [3, s. 89-90].

Analiza przeprowadzona wśród firm w Polsce pokazuje, że głównym czynnikiem determinującym decyzję o skorzystaniu z leasingu są potencjalne korzyści podatkowe, wynikające z możliwości zaliczenia opłat z tytułu leasingu operacyjnego jako kosztów uzyskania przychodów. Z racji konieczności wcześniejszej zapłaty całej sumy podatku VAT, zwłaszcza przy przekazaniu przedmiotu w przypadku umowy leasingu finansowego, małe przedsiębiorstwa częściej preferują leasing operacyjny. Badania również wykazują, że większe zainteresowanie leasingiem operacyjnym wykazują: eksporterzy, firmy z kapitałem krajowym (ponieważ przedsiębiorstwa zagraniczne mają inne źródła finansowania) oraz przedsiębiorstwa handlowe, które, w przeciwieństwie do firm przemysłowych, mają większą potrzebę posiadania środków transportu. Podmioty z większym udziałem aktywów trwałych preferują leasing finansowy z uwagi na konieczność wymiany zużytych fizycznie i moralnie środków trwałych [7, s. 93].

Leasing operacyjny jest obecnie jednym z najbardziej popularnych na świecie rodzajów leasingu. Można stwierdzić, iż na podstawie tej umowy zaspokojony jest popyt przejściowy na daną rzecz [8, s. 27]. Przedmiot zawarty w umowie może być zarówno wykorzystany przez leasingobiorcę, jak i przez kolejne osoby korzystające z niego, dlatego też środki finansowe, które zainwestować musiał leasingodawca, nie zwrócą się w czasie trwania jednej umowy [5]. Przez rachunkowość ten rodzaj leasingu traktowany może być jako forma finansowania działalności pozabilansowej, w której aktywa leasingowe oraz opłaty przyszłe nie są przedstawiane w bilansie, ani wpisywane w księgach [9, s. 13].

Umowa leasingu operacyjnego podobna jest do umowy najmu czy dzierżawy. Okres tejże umowy jest krótszy od czasu używania przedmiotu. Najważniejszą cechą w tym rodzaju leasingu jest to, iż dana rzecz należy do majątku leasingodawcy, który to może operować amortyzacją oraz ubiegać się o zwrot podatku VAT [9, s. 44]. Leasing operacyjny traktowany jest więc jako usługa zawarta w umowie, którą leasingobiorca w każdej chwili może wypowiedzieć i zwrócić przedmiot [6].

Jedną z głównych zalet leasingu operacyjnego jest to, iż możliwe jest umieszczenie niemal wszystkich wydatków w kosztach przychodu. W przypadku samochodu równać się to może około 10-20% jego wartości netto. Główną wadą natomiast będzie brak możliwości odpisu amortyzacyjnego z uwagi na to, iż to leasingodawca posiada dany przedmiot w swojej ewidencji jako środek trwały. Umowa leasingu operacyjnego zawierana jest na czas dłuższy niż 40% okresu amortyzacji środka trwałego [6].

3. Analiza porównawcza kredytu na samochód oraz leasingu operacyjnego w świetle wybranej oferty

W niniejszym punkcie autorki przeprowadzą analizę porównawczą dwóch popularnych metod finansowania samochodu, jakimi są kredyt i leasing operacyjny. Uwzględnione przy tym zostaną wybrane oferty. Ponadto, autorki porównają korzyści, koszty oraz warunki obu opcji, aby umożliwić pełniejsze zrozumienie ich różnic i zalet. Poprzez szczegółową analizę dostępnych opcji finansowania podejmą próbę wyłonienia optymalnego rozwiązania dla potencjalnego nabywcy, przy uwzględnieniu jego potrzeb i preferencji.

Przedstawiony kredyt dzieli się na dwie oferty Kredytu Autonomia 2018+ (tabela 2). Kredyt zawarty jest w okresie od stycznia 2024 do grudnia 2026. Zilustrowano dwie kalkulacje, w obu cena katalogowa ma wartość 174 745,00 zł, oprocentowanie wynosi 11,39% oraz jest zmienne, RRSO kształtuje się na poziomie 12,01%, a liczba rat wynosi 36. W pierwszej kal-

kulacji wkład własny wynosi 60 000,00 zł, co daje 34,33% wpłaty własnej. Miesięczna rata ma natomiast wartość 3 778,13 zł. Z kolei w drugiej kalkulacji wkład własny wynosi 50 000 zł (28,61% wpłaty własnej kredytu), co daje miesięczną ratę brutto w wysokości 4 107,37 zł.

Tabela 2. Kalkulacja dwóch wariantów ofert kredytowych

Nazwa oferty	Kredyt Autonomia 2018+ (oferta 1)	Kredyt Autonomia 2018+ (oferta 2)
Cena katalogowa brutto	174 754,00 PLN	174 754,00 PLN
Wpłata własna %	34,33%	28,61%
Wpłata własna brutto	60 000,00 PLN	50 000,00 PLN
Liczba rat	36	36
Oprocentowanie %	11,39%	11,39%
Oprocentowanie	zmienne	zmienne
RRSO	12,01%	12,01%
Rata miesięczna brutto	3 778,13 PLN	4 107,37 PLN

Źródło: opracowanie własne na wyliczeń Volkswagen Financial Services Polska Sp. z o.o.

Tabela 3. Kalkulacja czterech wariantów ofert leasingowych

Wyszczególnienie	Kalkulacja 1	Kalkulacja 2	Kalkulacja 3	Kalkulacja 4
Nazwa oferty	Leasing Autonomia	Leasing Autonomia	Leasing Autonomia	Leasing Autonomia
Cena katalogowa brutto	174 754,00 PLN	174 754,00 PLN	174 754,00 PLN	174 754,00 PLN
Cena samochodu netto	142 076,42 PLN	142 076,42 PLN	142 076,42 PLN	142 076,42 PLN
Wkład własny brutto	60 000,00 PLN	60 000,00 PLN	50 000,00 PLN	50 000,00 PLN
Wkład własny %	34,33%	34,33%	28,61%	28,61%
Liczba rat	23	35	23	35
Rata całkowita brutto	4 547,31 PLN	3 170,41 PLN	5 052,46 PLN	3 515,14 PLN
Suma opłat	113,18%	116,83%	114,11%	118,01%

Źródło: opracowanie własne na wyliczeń Volkswagen Financial Services Polska Sp. z o.o.

Leasing Autonomia przedstawia cztery kalkulacje dla samochodu (tabela 3). Cena katalogowa brutto samochodu wynosi 174 754,00 zł, zaś cena samochodu netto jest równa 142 076,42 zł. W kalkulacji pierwszej wkład własny to 60 000,00 zł, co jest równe 34,33% wkładu własnego. Przewiduje ona 23 raty. Miesięczna rata wynosi 4 547,31 zł, suma opłat jest natomiast równa 113,18%. Kalkulacja druga to 35 rat z wkładem własnym wynoszącym

60 000,00 zł. Rata miesięczna osiąga wartość 3 170,41 zł, więc suma opłat wynosi 116,83%. Z kolei kalkulacja trzecia przedstawia następujące informacje: 50 000,00 zł wkładu własnego, okres 23 miesięcy, miesięczna rata na poziomie 5 052,46 zł, suma opłat 114,11%. Ostatnia kalkulacja przedstawia następujące dane: 50 000,00 zł wkładu własnego, rata całkowita to 3 515,14 zł, liczba rat wynosi 35, zaś suma opłat kształtuje się na poziomie 118,01%. Podsumowując, najlepszą opcją na pozyskanie samochodu będzie kalkulacja pierwsza z Leasingu Autonomia. Chociaż leasing ten ma wysoką miesięczną ratę, to inne kwestie świadczą na jego korzyść.

Podsumowanie

Przedstawiona w artykule analiza teoretyczna, jak i praktyczna pozwala stwierdzić, że cel artykułu został osiągnięty. Badanie wykazało, że konieczna jest zawsze analiza opłacalności finansowania nowego samochodu do działalności gospodarczej za pomocą leasingu. U tego samego leasingodawcy mogą występować różnorodne warianty umów leasingowych, które będą dopasowane do różnych wymagań finansowych ze strony przedsiębiorców. Postawiona na wstępie hipoteza została zweryfikowana pozytywnie. Wybór rozmaitych wariantów finansowania za pośrednictwem leasingu będzie wywierał wpływ na sytuację finansową przedsiębiorstwa, co może w przyszłości przełożyć się na osiąganie różnych wyników finansowych.

Warto także zauważyć, że analiza przeprowadzona w artykule podkreśliła korzyści wynikające z wykorzystania leasingu jako formy finansowania nowego samochodu do działalności gospodarczej. Leasing może zapewnić przedsiębiorcom elastyczność finansową, umożliwiając dostęp do nowych pojazdów bez konieczności ponoszenia dużych wydatków na zakup. Dodatkowo, opłaty leasingowe mogą być zaliczane jako koszty uzyskania przychodów, co przyczynia się do obniżenia podatku dochodowego. W świetle tych korzyści warto rozważyć leasing jako alternatywną formę finansowania inwestycji w nowy samochód do działalności gospodarczej.

Podsumowując, efektywność decyzji inwestycyjnych na przykładzie pozyskania nowego samochodu do działalności gospodarczej jest kluczowym elementem zarządzania przedsiębiorstwem. Przedstawione w artykule wnioski i wskazówki mogą stanowić cenny wkład w proces podejmowania decyzji inwestycyjnych dla przedsiębiorców dążących do optymalizacji działalności swojej firmy.

Literatura

- [1] Białek-Jaworska A., Dzik-Walczak A., Nehrebecka N., Determinanty finansowania leasingiem inwestycji rzeczowych przedsiębiorstw, „Bank i Kredyt” 2014, nr 45(6), s. 557-588.
- [2] Biernat P., Gronek E., Leasing jako dodatkowe źródło finansowania działalności gospodarczej przedsiębiorstw w Polsce, „Przedsiębiorstwo we współczesnej gospodarce - teoria i praktyka” 2018, tom 3, nr 26, s. 147-157; <https://doi.org/10.19253/remme.2018.03.011>.
- [3] Gierusz J., Gierusz K., Leasing operacyjny i finansowy – nowe podejście, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki finansowe, Ubezpieczenia” 2011, nr 668(41), s. 87-94.
- [4] Groszek M., Sugajski A., Polski leasing ma już 20 lat, <https://bank.pl/wp-content/uploads/2011/07/bank.2011.07-08.024-029.pdf> [02.01.2024 r.].
- [5] Kozanecka M., Leasing jako nowoczesny instrument finansowania małych i średnich przedsiębiorstw, Politechnika Warszawska, Warszawa 2012.
- [6] Miotk M., Czym różni się leasing operacyjny od leasingu finansowego? <https://rankomat.pl/samochod/leasing-operacyjny-lub-finansowy> [02.01.2024 r.].
- [7] Miszczuk M., Sosińska-Wit M., Zarządcze determinanty funkcjonowania podmiotów gospodarczych, Politechnika Lubelska, Lublin 2019.
- [8] Okręglińska M., Leasing. Aspekty prawne organizacyjne i ekonomiczne, Difin, Warszawa 2004.
- [9] Pielaszek M., Wpływ kapitalizacji leasingu operacyjnego na użyteczność sprawozdań finansowych spółek notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2007, tom 40, nr 96, s. 51-64.
- [10] Ustawa Kodeks cywilny z dnia 23 kwietnia 1964 r. (Dz. U. z 2024 r., poz. 1061, 1237).

Evaluation of the profitability of the investment on the example of purchasing a new vehicle for company use

Summary: In today's rapidly changing business environment, making the right investment decisions is crucial for a company's success. This article focuses on analyzing the investment decision-making process in the context of purchasing a new vehicle for business use. The aim of the work is to assess the effectiveness of investment decisions regarding the purchase of a car and identify the most important factors that affect it. Vehicle leasing is presented as a beneficial option for entrepreneurs, offering financial flexibility and the possibility of purchasing new vehicles without the need to incur high initial costs. Additionally, leasing installments can be included in business expenses, which helps in tax optimization.

Keywords: credit, lessee, lessor, operating leasing.

<http://dx.doi.org/10.16926/pto.2025.13.06>

Lyubov Hryhorivna KVASNII

Drohobych State Pedagogical University named after Ivan Franko

Svitlana Yaroslavivna VOLOSHANSKA

Drohobych State Pedagogical University named after Ivan Franko

Inesa Fedorivna DROZD

Drohobych State Pedagogical University named after Ivan Franko

Zenovii Vasyliovych KVASNII

Interregional Academy of Personnel Management

Eco-industrial parks as a model of future development in Ukraine

Abstract: The article examines eco-industrial parks (EIPs) as a model for Ukraine's future development, with a focus on the Lviv region. Using a multidisciplinary approach (literature review, EU- and Asia-based case studies, and quantitative/qualitative analysis of economic and environmental indicators), the study finds that EIPs can reduce CO₂ emissions, improve resource efficiency, and support regional diversification. Based on these findings, the paper presents a set of policy recommendations and implementation actions for green reconstruction, alongside the transition to a circular-economy model.

Keywords: eco-industrial parks; industrial symbiosis; circular economy; sustainable development; Ukraine; Lviv region; public policy.

Introduction

The article is devoted to the study of the creation of eco-industrial parks in the western region of Ukraine as a model of future development. The purpose of the scientific research is to develop proposals for the creation of eco-industrial parks in the Lviv region in order to improve the ecological, economic and social unstable situation in the country, to develop recommendations and principles for the selection of industrial enterprises in the territories of industrial parks, taking into account industrial symbiosis, which is

due to the active movement of industrial companies of Ukraine from the war zone to the western region of Ukraine. The research methodology is based on the application of a multidisciplinary approach, which combined a review of existing literature, case studies, and qualitative and quantitative methods of data analysis. The authors analyzed the existing research on eco-industrial parks (EIP), their operational models and their impact on sustainable development. The case studies relate to the analysis of selected eco-industrial parks from the European Union and Asia to understand best practices and the benefits gained from their implementation [1]. Quantitative methods are based on statistical analysis of economic and environmental data related to the efficiency of eco-industrial parks around the world. Qualitative methods include analysis and assessment of feasibility and potential problems of implementing such parks in Ukraine. The authors demonstrate that EIPs are effective in promoting sustainable development by integrating clean production, recycling and resource management. As a result of the conducted research, it was established that eco-industrial parks can significantly reduce CO₂ emissions and increase the efficiency of resource use. In the context of Ukraine, the article proves that Ukraine has significant potential for implementing eco-industrial parks, given its rich natural resources and urgent need for industrial modernization. The authors emphasize that the implementation of EIP in Ukraine can lead to the diversification of the economy, the creation of jobs (especially in the sectors of "green" technologies) and an increase in the competitiveness of exports. The main challenges include the lack of an adequate regulatory and legal framework, the need for significant investment, as well as the need for government and international support. The conclusions draw attention to the fact that eco-industrial parks are a promising model for the future development of Ukraine. The most important steps include creating a regulatory framework, securing investment and facilitating cooperation between the government and international partners. The transition to the EIP model can not only help Ukraine achieve the goals of sustainable development, but also increase its economic competitiveness on the world stage. The implementation of the circular economy system in Ukraine should ensure the following results: optimize business entities, find rational methods of using resources; to ensure a closed cycle of production of products in order to efficiently use available capacities; maintain the pace of economic growth; to develop other sectors of the economy in terms of replenishment of natural reserves, growth of the GDP volume, growth of the labor market.

1. Materials and Methods

The research methodology is based on a comprehensive analysis of scientific sources, including domestic and foreign studies, legislative acts, and standards related to the creation and development of eco-industrial parks both in Ukraine and abroad. The study employed a multidisciplinary approach, combining a literature review, case studies, and both quantitative and qualitative data analysis methods. Existing research on eco-industrial parks (EIPs), their operational models, and their impact on sustainable development were analyzed.

The case studies involved the analysis of selected eco-industrial parks in the European Union and Asia to explore best practices in their operation. Quantitative methods were based on statistical analysis of economic and environmental performance indicators of EIPs worldwide [2]. Qualitative methods focused on assessing the feasibility and identifying key challenges for implementing such parks in Ukraine.

The research found that EIPs are an effective tool for promoting sustainable development, as they integrate environmentally friendly production, recycling, and efficient resource management. It was determined that these parks can significantly reduce CO₂ emissions and improve resource efficiency. In the context of Ukraine, it was highlighted that the country has significant potential for implementing EIPs, given its natural resources and the need for industrial modernization.

2. Review of literary sources

The topic of creation and development of eco-industrial parks remains relevant and significant even in 2023. The topic of creation and development of eco-industrial parks is very relevant in our time, as it is related to the solution of a number of topical problems that concern both ecology and economy. First, the creation of eco-industrial parks will reduce the negative impact of industrial enterprises on the environment. Thanks to the use of environmentally friendly technologies and materials, such parks reduce emissions of harmful substances and water and air pollution. Secondly, eco-industrial parks contribute to the development of a sustainable economy, since enterprises operating in such parks have more opportunities for economic resources and optimization of production. This allows enterprises to reduce production costs and increase competitiveness in the market. Thirdly, the creation of eco-industrial parks is an element of the implementation of the strategy of sustainable development, which ensures the balance between economic development, social needs and environmental protection. Such

parks cannot achieve this balance by promoting job creation and ensuring the balanced development of various sectors of the economy. So, it can be stated that the topic of creation and development of eco-industrial parks is very relevant in modern conditions in terms of a number of important problems that need to be solved to ensure safety. Eco-industrial parks (EIPs) are special industrial zones that combine environmentally sustainable industrial activity with preservation of the natural environment. Their development is aimed at ensuring efficient use of resources, reducing emissions of pollutants and creating favorable conditions for the development of entrepreneurship. Eco-industrial parks are focused on green economy and sustainable production. They combine environmentally friendly technologies with efficient use of resources such as energy, water and raw materials. These parks promote the development of energy-efficient innovations, the use of renewable energy sources, recycling and waste disposal. The issue of eco-industrial parks has been explored in the works of both Ukrainian and international researchers [3-13]. One of the key characteristics of the current situation in Ukraine is the low level of environmental greening in the investment sector at both national and regional levels [14]. The social and environmental impacts of urbanization call for integrated management approaches to urban development and resource metabolism to ensure long-term sustainability and economic growth [15]. Some researchers [16] highlight that management effectiveness is closely tied to investment in innovative and eco-friendly technologies. Meanwhile, other scholars [10] focus on the competitive positioning of enterprises within regional sustainable development frameworks, emphasizing the social, economic, and environmental dimensions of sustainability. Regarding Ukraine's transition from a linear to a circular economy, the circular economy is defined as a closed-loop system centered on recycling and the use of secondary raw materials, minimizing the consumption of primary resources, restoring materials, and maintaining environmental cleanliness [17]. Research on eco-industrial parks is a highly relevant topic among Polish scholars as well. Małgorzata Dąbrowska examines the development of eco-industrial parks and their impact on environmental sustainability and regional economies [18]. Zbigniew Karaczun specializes in environmental policy and sustainable development strategies, particularly in the field of industrial zones and parks [19]. Marek Graczyk studies the environmental efficiency of industrial parks in Poland and their integration with regional environmental strategies [20]. Ewa Chodakowska explores the economic and environmental aspects of eco-industrial parks and their role in the green economy [21]. A review of the literature shows [22,23] that the only way out of the full-scale global environmental crisis is the transition from a linear economy to a circular economy, starting at the micro level. (enterprises, companies, industrial parks) to the macro level

(country, EU and global level). Special attention was paid to the implementation programs of innovative technologies, environmental management tools at each enterprise separately, as well as the development of environmentally oriented investment projects at the regional and state levels [24,25,26,27]: risk management strategies in the process of creating industrial parks in Ukraine are devoted to scientific works [28].

3. Results and discussions

The main principles that are taken into account in eco-industrial parks include: -Environmental sustainability: EIPs set high standards for environmental safety, reducing pollutant emissions and energy efficiency. The strategy of environmental security of Ukraine includes the following main tasks, including: effective use of natural resources; increasing the level of disposal of production and consumption waste; development of a system of effective management of production and consumption waste; creation of a recycling system in industry, in particular the reuse of such waste; stimulating the implementation of the best available innovative technologies; support and regulation of programs at the state level; investment attraction; development of research and cooperation and a number of other tasks [29]. The ultimate goal of green policy, based on the "principle of the three Ps", is a model of society where all resources (minerals, energy, water) will be used so efficiently that the very concept of "waste" will cease to exist. The economy begins to work within the framework of the Zerowaste concept, i.e. "zero waste". In this context, it is eco-industrial parks that are a tool for stimulating environmentally friendly industrial production, attracting investments, increasing employment of the population, equalizing the level of economic development of individual territories, regions and the country as a whole. Great hopes are placed on the functioning of industrial parks in Ukraine, as they are considered the most effective means of economic growth. To improve the efficiency of the functioning of eco-industrial parks in Ukraine, it is necessary to introduce a package of fiscal benefits with parallel amendments to the Tax Code of Ukraine for participants of industrial parks, taking into account that the poorer the territory, the more state aid should be provided to participants of industrial parks [30]. Considering the development of EIP in Ukraine, it is first of all worth focusing attention on the existing industrial parks. It should be noted that in 2019, the EIP implementation program in Ukraine began. As part of the Global Eco-Industrial Parks Program [31], existing industrial parks that showed the highest potential for transition into eco-industrial parks were selected. Parks were selected on the basis of economic, ecological and social indicators of the participating enterprises.

According to the results of the conformity assessment, three parks were chosen for cooperation: "Bilotserkiv Cargo Aviation Complex", or "BVAK" (Bila Tserkva) - received the highest rating and showed the highest potential for transformation into an EIP. "Agromash" (Zaporizhia) and "Patriot" (Sumy) are small industrial parks that have been selected and will receive development assistance [31]. The armed conflict, with the start of hostilities on February 24, 2022, has led to a regressive economic state, with falling production and rising inflation. From April 2022, the Government of Ukraine created the National Council for the Recovery of Ukraine from the Consequences of the War and began planning for the post-conflict development of the country with a focus on economic reconstruction. In this context, the issue of development and implementation of EIP remains a priority. Since April 2022, as part of the National Program for Business Support and Development of EIP, the Ministry of Economy promotes and helps the relocation of EIP and individual enterprises from areas of intense hostilities to safer regions of Western Ukraine. By the method of identification and mapping, with the development of an interactive map of the composition and specialization of enterprises located in the respective territories, the gradual transfer of enterprises and EIP is carried out. This technique makes it possible to maximally develop industrial symbiosis and implement the most convenient placement of transferred enterprises for the development of the Ministry of Economy of Ukraine. One of the goals of our work was to study the stages of creation of industrial parks in the Lviv region for possible further scientific and research cooperation. The strategic development planning of the Lviv region for the period 2021-2027 provides for the development of industrial infrastructure, support for entrepreneurship, the creation of clusters and industrial parks. Thus, there are ten industrial parks in the Lviv region [31], which are at the stage of design, planning, construction and implementation: 1. Lviv Industrial Park "Ryasne-2". 2. Yavorivsky industrial park 3. Kamianka-Buzky industrial park 4. Novorozdilsky industrial park. 5. Industrial Park "Sigma Park Yarychiv". 6. Zahid Resurs Industrial Park. 7. Business Prime Industrial Park. 8. Industrial Park "Sparrow Park Lviv". 9. Industrial Park "Mostysky Dry Port". 10. Industrial Park "Eco-smart industrial park "HALIT". We consider that special attention should be focused on the creation of the industrial park "Eco-smart industrial park "HALIT" in the city of Drohobych, Lviv region, included in the register of industrial (industrial) parks in accordance with the Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated November 11, 2022. The initiator of the creation of this industrial park is Drohobyt'sk City Council. The developer and managing company of the Eco-smart industrial park "HALIT" is YETI PRO LLC. The management company provides Facility Management and carries out operational management of the industrial park. The eco-industrial park is planned to be located

on a plot of communal property measuring 19 hectares within the industrial zone of the city of Drohobych, Lviv region. The advantage of the location is: the presence of all necessary engineering networks, a railway track and a convenient transport interchange. The construction of the following facilities is planned on the territory of the land plot: two generators with a nominal capacity of 1 MW each, facilities that will provide "smart lighting" of the park territory, monocrystalline solar panels with a nominal capacity of 19,000 kW and heat pumps with a nominal capacity of 5,000 kW. Design and preparatory work is currently underway. The functional purpose of the industrial park "Eco-smart industrial park "HALIT" is: unification of enterprises of light industry, trade, IT technologies, furniture industry, metal-working, mechanical engineering, chemical industry and other industries. Financing will be provided by: the initiator of the creation, the management company, participants of the industrial park and private investors. It is also planned to attract credit funds, grants, business partners and new investments, etc. Table 1 shows strategic directions for managing the most common risks in industrial parks.

Table 1. Risk management strategies in industrial parks

Strategy	Content of the strategy
Risk management in the field of energy supply	Carrying out a thorough analysis of the general energy needs of enterprises, available energy resources and the capabilities of the local network. The design and provision of alternative energy sources, as well as emergency power supply systems, will contribute to reliable and uninterrupted energy supply of the park.
Risk management in the personnel field	Organizing and offering employee incentives such as free transportation, professional development programs, etc.
Risk management in the field of land relations	Developers of industrial parks should carefully assess all risks (legal status of land, social problems, high prices for it, etc.) in the field of land relations before starting construction.
Management of environmental risks	The implementation of a quality strategy and an environmental management system is extremely important (for example, the use of real-time monitoring systems in industrial parks allows timely data collection on production safety and better prevention of threats).

Source: formed on the basis of [32].

Therefore, the industrial development of the infrastructure of the Lviv region is developing and improving. Innovative technologies are being introduced, in accordance with the requirements of environmental protection international standards, and programs are being implemented to attract enterprises for cooperation based on the principles of the closed cycle economy.

The implementation of eco-industrial parks could promote economic diversification, create new jobs (particularly in the "green" technology sectors), and enhance export competitiveness. The main challenges include developing an appropriate regulatory framework, attracting significant investment, and ensuring government and international support.

In our view, eco-industrial parks could become a promising model for Ukraine's future development. Key steps include establishing a legal framework, securing investment, and fostering cooperation between government agencies and international partners. Transitioning to this model will not only help Ukraine achieve its sustainable development goals but also increase its global competitiveness.

Conclusions

Eco-industrial parks (EIPs) are areas with certain infrastructure, designed for industrial enterprises that strive for environmental sustainability and waste reduction. These parks traditionally unite other enterprises specializing in the production of goods and services using environmentally friendly technologies.

EIPs are aimed at reducing the impact of industrial enterprises on the environment by reducing the amount of waste, using alternative energy, energy efficiency and other means. Such parks already have modern infrastructure that allows enterprises to provide the necessary resources, such as energy, water, waste and others, as well as to ensure an appropriate level of safety for employees.

The eco-industrial park is a tool for achieving sustainable industrial development, contributing to the balanced development of the economy and the preservation of natural resources. Therefore, it is the creation of eco-industrial parks and the implementation of eco-industrial development of Ukraine that will help the country move from a linear economy model to a closed-cycle economy model based on environmental protection principles.

Eco-industrial parks offer a promising model for Ukraine's future development. Critical steps include establishing a regulatory framework, securing investment, and fostering collaboration between government and international partners. Transitioning to an EIP model could not only help Ukraine meet its sustainable development goals but also enhance its economic competitiveness on the global stage.

Literature

- [1] Association of Southeast Asian Nations (ASEAN), [online], access: 3.05.2024.
- [2] Boix M., et al., Eco-industrial parks performance evaluation: A method applied to the Barcelona industrial park, „Journal of Industrial Ecology” 2015, 19(4), p. 527–540.
- [3] Babchinska O., Formation of the environmental management mechanism in the context of the sustainable development concept, „Economy and the State” 2020, nr 10, p. 140–143. <https://doi.org/10.32702/23066806.2020.10.140>.
- [4] Boix M., i in., Optimization methods applied to the design of eco-industrial parks: A literature review, „Journal of Cleaner Production” 2015, 87(1), p. 303–317. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2014.09.032>.
- [5] Bakulina O., Lehan I., Bakhov I., Cluster associations as a factor of innovative and integrative development of the economy, „International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering” 2019, 8(10), p. 2249–2255. <https://doi.org/10.35940/ijitee.I1122.0881019>.
- [6] Heeres R. R., Vermeulen W. J. V., de Walle F. B., Eco-industrial park initiatives in the USA and the Netherlands: First successes and failures, „Journal of Cleaner Production” 2004, 12(8–10), p. 985–995.
- [7] Gibbs D., Deutz P., Proctor A., Industrial ecology and eco-industrial development: A potential paradigm for local and regional development?, „Regional Studies” 2005, 39(2), p. 171–183.
- [8] Lambert A. J. D., Boons F. A., Eco-industrial parks: Stimulating sustainable development in mixed industrial parks, „Technovation” 2002, 22(8), p. 471–484.
- [9] Chertow M. R., Industrial symbiosis: Literature and taxonomy, „Annual Review of Energy and the Environment” 2000, 25(1), p. 313–337. <https://doi.org/10.1146/annurev.energy.25.1.313>.
- [10] Latysheva O., Rovenska V., Smyrnova I., Nitsenko V., Balezentis T., Streimikiene D., Management of the sustainable development of machine-building enterprises: A sustainable development space approach, „Journal of Enterprise Information Management” 2020, 34(1), p. 328–342. <https://doi.org/10.1108/JEIM-12-2019-0419>.
- [11] Butturi M. A., i in., Renewable energy in eco-industrial parks and urban-industrial symbiosis: A literature review and a conceptual synthesis, „Applied Energy” 2019, 255, art. 113825. <https://doi.org/10.1016/j.apenergy.2019.113825>.
- [12] Butturi M. A., i in., Eco-industrial parks as a tool for circular economy implementation, „Journal of Cleaner Production” 2020, 244, art. 118606.

- [13] Polovyan O. V., Kazakova M. G., Eco-Industrial Parks as a Tool of Waste Management System, „Mechanism of Economic Regulation” 2013, nr 3, p. 121–130.
- [14] Shvets V. Y., Rozdobudko E. V., Solomina G. V., Aggregated methodology of multicriterion economic and ecological examination of the ecologically oriented investment projects, „Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu” 2013, nr 3, p. 139–144.
- [15] Galychyn O., Fath B. D., Shah I. H., Buonocore E., Franzese P. P., A multi-criteria framework for assessing urban socio-ecological systems: The emergy nexus of the urban economy and environment, „Cleaner Environmental Systems” 2022, 5, art. 100080. <https://doi.org/10.1016/j.cesys.2022.100080>.
- [16] Koval V., Mikhno I., Udovychenko I., Gordiichuk Y., Kalina I., Sustainable natural resource management to ensure strategic environmental development, „TEM Journal” 2021, 10(3), p. 1022–1030. <https://doi.org/10.18421/TEM103-03>.
- [17] Huroczkina V. V., Budzynska M. S., Circular economy: Ukrainian realities and opportunities for industrial enterprises, „Economic Herald. Series: Finance, Accounting, Taxation” 2020, nr 5, p. 52–64. <https://doi.org/10.33244/2617-5932.5.2020.52-64>. [Ukrainian].
- [18] Dąbrowska M., *Eco-industrial parks: Concept and practice in Poland*, Warsaw University Press, Warszawa 2019.
- [19] Karaczun Z., *Environmental policies in eco-industrial development*, Polish Academy of Sciences Publishing House, Warszawa 2018.
- [20] Graczyk M., *Eco-industrial parks as a tool for sustainable development in Poland*, Gdańsk University Press, Gdańsk 2020.
- [21] Chodakowska E., *Green economy and the role of eco-industrial parks in Poland*, Wrocław University Publishing, Wrocław 2021.
- [22] Boonman H., Verstraten P., van der Weijde A. H., Macroeconomic and environmental impacts of circular economy innovation policy, „Sustainable Production and Consumption” 2023, 35, p. 216–228.
- [23] Agyapong D., Tweneboah G., The antecedents of circular economy financing and investment supply: The role of financial environment, „Cleaner Environmental Systems” 2023, 8, art. 100103.
- [24] Moravska O., Levytskyi T. R., Velychko V. O., Orlova O. M., Shulzhyk Y. A., Senyshyn S., Innovations – the basis tools of development of agricultural and ecological management, „Journal of Environmental Management and Tourism” 2022, 13(1[57]), p. 19–28. [https://doi.org/10.14505/jemt.v13.1\(57\).02](https://doi.org/10.14505/jemt.v13.1(57).02).
- [25] Kvasnii L. H., Orlova O. M., Environmental policy and improvement of the legal system of environmental management, [w:] *International and national security: theoretical and applied aspects. Materials of the VII International*

- Scientific and Practical Conference*, Dniepr, 17 March 2023, Dnipro State University of Internal Affairs, Dniepr 2023, p. 232–233. <https://doi.org/10.31733/17-03-2023-232-233>. [Ukrainian]
- [26] Shulzhyk Y. O., Hrytsko R. Y., Pekanets S. R., *Change management in digitalization conditions*, „Scientific Works of the Interregional Academy of Personnel Management. Economic Sciences” 2022, nr 3 (66), p. 127–134. <https://doi.org/10.32689/2523-4536/66-18>.
- [27] Moravska O. V., Levytskyi T. R., Schulzhyk Y. O., Basis tools of ecologically oriented management, [w:] *Science and Global Studies: Abstract of scientific papers of the III International Scientific Conference*, Praga 2020.
- [28] Kozhushko L. F., Skrypchuk P. M., *Environmental management: a textbook*, VC Academy, Kijów 2007, 432 pp.
- [29] *Strategies for the development of industrial parks to 2030*, 2023, [online], access: 3.09.2025.
- [30] *Laws Ukraine. Law on Amendments to the Tax Code of Ukraine on creating favorable conditions for the activity of industrial parks in Ukraine*, 2022, [online], access: 3.09.2025.
- [31] GEIPP-Ukraine, *Global programme of eco-industrial parks in Ukraine: implementation at the local level*, 2020, [online], access: 3.09.2025.
- [32] Butturi M. A., Sellitto M. A., Lolli F., Balugani E., Neri A., Sustainability assessment and eco-design in eco-industrial parks, „Sustainable Cities and Society” 2019, 45, p. 543–556.
- [33] Butturi M. A., Sellitto M. A., Lolli F., Balugani E., Neri A., *A model for renewable energy symbiosis networks in eco-industrial parks*, [online], access: 3.05.2024.

Parki ekoprzemysłowe jako model przyszłego rozwoju Ukrainy

Synopsis: Artykuł analizuje możliwość wdrożenia parków ekoprzemysłowych (EIP) jako modelu przyszłego rozwoju Ukrainy, ze szczególnym uwzględnieniem obwodu lwowskiego. Zastosowano podejście multidyscyplinarne (przegląd literatury, studia przypadków z UE i Azji oraz analizę ilościową i jakościową wskaźników gospodarczych i środowiskowych), które wskazuje, że EIP mogą ograniczać emisje CO₂, zwiększać efektywność wykorzystania zasobów i wspierać dywersyfikację regionalnej gospodarki. Na tej podstawie przedstawiono zestaw rekomendacji politycznych i działań wdrożeniowych na rzecz zielonej odbudowy oraz przejścia do modelu gospodarki o obiegu zamkniętym.

Słowa kluczowe: parki ekoprzemysłowe; symbioza przemysłowa; gospodarka o obiegu zamkniętym; zrównoważony rozwój; Ukraina; obwód lwowski; polityka publiczna.

<http://dx.doi.org/10.16926/pto.2025.13.07>

Marta GRZYB

Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie

Interest rate policy of central banks worldwide during the SARS-CoV-2 pandemic

Abstract: Contemporary central banks operate within a turbulent environment. In shaping monetary policy and achieving its objectives, these entities bear the responsibility of maintaining stable prices and safeguarding the value of the national currency, all while fostering socio-economic development. To fulfill these aims, central banks deploy a diverse array of instruments, with particular emphasis on the principal role played by interest rates. This present paper is both theoretical and empirical in nature. It seeks to elucidate the essence and significance of monetary policy in modern states. It aims to highlight the role of interest rates in achieving monetary policy objectives and examine how central banks worldwide adjusted their interest rate policies in response to the challenges posed by the COVID-19 pandemic. The theoretical part of the paper relies on a literature review methodology, while the empirical part draws upon the author's own analyses of central banks' interest rate levels during various months of the pandemic. The data for this analysis were sourced from the websites of Narodowy Bank Polski (the National Bank of Poland) and the Bank for International Settlements. The findings of the study indicate that, during the initial phase of the pandemic, central banks predominantly pursued an expansive monetary policy. However, as time progressed, monetary policies shifted towards a more restrictive style, driven by the dynamically increasing inflation.

Keywords: central banks, coronavirus, National Bank of Poland, interest rates.

Introduction

The social system in every country encompasses a multitude of interconnected spheres, with monetary policy being one such domain managed by the central banks of individual nations. The responsibilities within monetary policy encompass safeguarding the value of domestic currency, maintaining price stability, and fostering socio-economic growth. To effectively execute these tasks, central banks must possess a diverse array of monetary policy instruments. Among these instruments, interest rates are considered to be

the fundamental and pivotal mechanism. Not only do they influence the utilization of other central bank instruments, but they also serve various crucial functions, such as influencing the scope of price fluctuations in the international market and regulating the money supply in the economy. Undoubtedly, the use of this mechanism holds immense significance for the socio-economic growth of modern countries, particularly as they grappled with the challenges posed by the pandemic crisis starting in March 2020. The objectives of this paper are to:

- elucidate the essence and significance of monetary policy in modern countries,
- indicate the role fulfilled by interest rates in the implementation of monetary policy objectives,
- present how central banks worldwide conducted their interest rate policies during the SARS-CoV-2 pandemic.

The paper combines theoretical and empirical approaches, drawing its content from study of existing literature and the author's independent analyses of the basic interest rates set by central banks worldwide throughout the COVID-19 epidemic.

1. Monetary policy and its significance for a country

The financial policy of a state is comprised of fiscal policy and monetary policy. The former involves the management of revenue and expenditure of public institutions. Through the application of specific fiscal instruments, both at the micro and macro levels, entities responsible for the fiscal sphere aim to achieve various objectives, including ensuring stable economic growth, proper allocation of financial resources, effective utilization of production factors, and prevention of inflation [21, pp. 157; 6, pp. 45]. According to J. Roško, the second component, monetary policy, is a fundamental macro-economic area through which relevant state authorities can essentially "model" the state of the financial sector and the real sphere of the state [3, pp. 116]. This modeling is based on the central bank's execution of tasks related to monetary and exchange rate policies, serving as the pillars of the country's monetary policy.

The exchange rate policy involves "all activities undertaken by public institutions related to managing the exchange rate and the conditions of the currency market operation." Simultaneously, it serves as "a method by which an individual country establishes the exchange rate." The pursuit of exchange rate policy is intended to contribute to achieving the economic goals established by monetary authorities [4, pp. 87].

In addition to exchange rate policy, the second component of financial policy is the monetary policy, defined as "all the solutions and activities undertaken in the national economy to supply money and credit to economic entities and to regulate the quantity of money" [17, pp. 65]. It is further characterized as "an element of economic planning and strategies aimed at providing conditions for economic development and prosperity of the whole population" [20, pp. 99]. As noted by M. Daoui, this sphere involves activities undertaken by a central bank with the objective of controlling the money supply, among other functions [3, pp. 2]. However, the array of duties fulfilled by this mechanism is more complex and encompasses tasks such as [8, pp. 23-24]:

- maintaining prices at a stable level (primary objective),
- ensuring economic growth,
- maintaining inflation at an appropriate level (in Poland, in accordance with the objectives of the Direct Inflation Target strategy),
- stimulating socio-economic development,
- ensuring the sustainability of the state's balance of payments,
- stabilizing the nominal level of the Gross Domestic Product (GDP),
- maintaining the exchange rate at a certain level,
- ensuring the security of the national financial system,
- determining the level of interest rates or commercial banks' credit limits.

When addressing the significance of monetary policy in the operation of states, it is crucial to consider a fundamental aspect. Specifically, monetary policy is intricately connected with other spheres of the state's functioning. It does not exist in isolation; it should not be perceived as an "island." On the contrary, there are constant interactions and a strong interdependence between monetary policy and, for instance, fiscal policy [25, pp. 19-22; 1, pp. 3-7]. Consequently, the effectiveness and efficiency with which the objectives of monetary policy are achieved depend on the style and manner in which other policies are conducted and the areas to which it is linked.

2. Interest rates as the basic instrument of monetary policy

The capacity to shape monetary policy and accomplish its functions and objectives is influenced, among other factors, by the utilization of specific mechanisms available to central banks. These instruments are commonly known as "monetary policy instruments." While the array of such mechanisms is relatively broad currently, interest rates retain their status as the primary and most significant instrument of monetary policy [7, pp. 260].

The prioritization of interest rates over other instruments in monetary policy is primarily attributed to the fact that the level of interest rates significantly influences the extent to which other instruments available to central banks are employed. Alongside interest rates, the most extensively used instruments in monetary policy encompass open market operations, deposit and credit operations, and obligatory reserves [11, pp. 260]. Other mechanisms, albeit applied on a much smaller scale than the aforementioned instruments, include: bank-by-bank credit ceilings, bank-by-bank rediscount quotas, rediscount window, statutory liquidity ratios, directed credits, public sector deposits, lombard window or overdraft window, foreign exchange (FX) swaps and outright sales and purchases, credit auction, secondary-market operations, and foreign exchange control [23, pp. 9-12; 15, pp. 3-6].

The considerable significance of interest rates arises from the fact that these instruments fulfill a myriad of highly important functions, the most common of which are [7, pp. 260; 5, pp. 249-250; 24, pp. 45-47; 2, pp. 1-5]:

- setting the range of price fluctuations on the interbank market (by defining the "ceiling," i.e., the highest interest rate in the interbank market, and the "floor," i.e., the lowest interest rate in this market),
- determining the central bank-preferred direction of strengthening (or weakening) of the expansion of lending activities by commercial banks,
- influencing the money creation multiplier,
- influencing the amount of market risk,
- impacting the condition of the domestic economy,
- influencing the level of the exchange rate, export and import volume, as well as the price of exported and imported goods and services,
- determining the level of a range of economic indicators, including, above all: WIBOR interest rate in the interbank market, the interest rate on and the number of loans granted by banks, the level of the demand for certain goods and services, consumption level, investment, demand gap, or inflation.

By adjusting market interest rates, central banks influence the behavior of entities operating in a given country. Following the principles of the traditional mechanism of monetary impulse transmission, reducing the market interest rate directly impacts the lowering of credit costs, thereby fostering increases in measures such as money supply, investments, or Gross Domestic Product (GDP). Consequently, such action signifies an expansive monetary policy aimed at revitalizing the economic situation. Conversely, raising market interest rates, indicative of a restrictive policy, should lead to a reduction in the level of money supply, investment, or Gross Domestic Product [5, pp. 246-247].

3. Research methodology

The discussion in this paper is both theoretical and empirical. The initial section aims to acquaint the reader with the concept and essence of monetary policy, emphasizing the significance of interest rates as the primary instrument in this sphere of the state's functioning. The adept and rational utilization of this instrument stands as a key factor facilitating a country's socio-economic development and growth. The subsequent practical section focuses on presenting how central banks worldwide executed their interest rate policies during the SARS-CoV-2 pandemic. To address these research objectives, the author formulated the following research questions as part of the research procedure implementation:

1. How important is monetary policy in present-day countries?
2. Why are interest rates considered the primary and most important instrument of monetary policy?
3. How did central banks worldwide determine the level of their basic interest rates during the COVID-19 pandemic?

The attainment of the aforementioned objectives required the application of specific research methods. The theoretical section of the paper is predominantly based on a literature review. In the empirical section, the author conducted an analysis of secondary data concerning the interest rate levels of central banks worldwide during the COVID-19 pandemic. The information utilized in the empirical part was sourced from the websites of Narodowy Bank Polski (National Bank of Poland) and the Bank for International Settlements, which compiles data on interest rate levels from nearly 40 central banks at the end of each month. Ultimately, based on the completeness of data provided by these entities, the analysis encompassed data on interest rate levels from 38 central banks. These included the central banks of Saudi Arabia, Argentina, Australia, Brazil, Switzerland, Chile, China, Colombia, Czech Republic, Denmark, Great Britain, Hong Kong, Hungary, Indonesia, Israel, India, Iceland, Japan, Canada, South Korea, Macedonia Northern, Mexico, Malaysia, Morocco, Norway, New Zealand, Peru, Philippines, Poland, Romania, Serbia, Russia, Sweden, Thailand, Turkey, the United States, South Africa, and the Eurozone. The study period spanned from March 2020 to May 2023, covering all months from the World Health Organization's announcement of the COVID-19 pandemic on 11 March 2020 [17] to the declaration of the end of the global public health emergency on 5 May 2023 [18].

4. Interest rate policy of central banks during the COVID-19 pandemic

4.1. Interest rates set by the National Bank of Poland during the SARS-CoV-2 pandemic

The emergence of a new pathogen worldwide initially did not herald the onset of one of the most severe economic crises in recent decades. However, reality unfolded in contradiction to expectations. In a relatively short time, SARS-CoV-2 tested the population's resilience and capacity for rational decision-making during challenging times. As explicitly stated by K. Holston, T. Laubach, and J.C. Williams, it triggered dramatic conjunctural fluctuations worldwide [9, pp. 1]. These fluctuations necessitated specific actions and coordinated cooperation between governments, institutional authorities, and citizens. Consequently, the implementation of successive restrictions and decisions by governments in response to the dynamic situation linked to the development of the coronavirus pandemic was accompanied by specific decisions made by central banks to mitigate the negative effects of the pandemic on the economy and citizens. Thus, these institutions, through their representative bodies, undertook various actions utilizing the monetary policy instruments at their disposal [cf. 7, pp. 268]. This section outlines how interest rates were shaped by the National Bank of Poland, while the subsequent one delves into how they were managed by all the banks encompassed by the study. When characterizing the interest rate policy executed by the National Bank of Poland, specifically by the Monetary Policy Council—the body responsible for determining the level of this instrument—one should first examine the tools available to this institution. These instruments, along with brief descriptions, are outlined in Table 1.

Table 1. General characterization of interest rates of the National Bank of Poland

Name of the interest rate	Description of the interest rate
Deposit rate	Determines the interest rate on deposit that allows commercial banks to place funds with the National Bank of Poland on an overnight basis.
Reference rate	Determines the yield of 7-day money bills issued by the National Bank of Poland; determines the interest rate level for open market operations, influences the interest rates on credits and deposits and impacts the demand level in the economy, while stabilizing the level of market interest rates; it is regarded as the basic interest rate of the National bank of Poland.

Name of the interest rate	Description of the interest rate
Rediscount rate	Determines the interest rate on rediscount credit; primarily utilized to control money supply.
Discount rate	It is applied when the central bank accepts bills of exchange from commercial banks for discounting.
Lombard rate	Determines the interest rate on the lombard credit offered by the National Bank of Poland which allows commercial banks to raise funds from the central bank on an overnight basis

Source: [8, pp. 25; 7, pp. 261].

As highlighted in the theoretical section of the paper, the strategy for intervening in the level of interest rates to stimulate the domestic economy and enhance banks' lending activities involves decreasing interest rates. Therefore, it comes as no surprise that, following the World Health Organization's announcement of the coronavirus pandemic, the Monetary Policy Council promptly opted to implement this measure. Notably, in March 2020—marking the first time in over five years—the council adjusted the levels of the reference rate, lombard rate, deposit rate, and rediscount rate for bills of exchange. Additionally, for only the second time in history, it chose to apply the discount rate for bills of exchange (previously done in January 2010) [20]. Another change in the level of interest rates occurred in April 2020, and a subsequent adjustment took place in May, where interest rates reached an all-time low of 0.10%, 0.50%, 0%, 0.11%, and 0.12% for the reference rate, lombard rate, deposit rate, rediscount rate for bills of exchange, and discount rate for bills of exchange, respectively. The complete list of the National Bank of Poland's interest rate levels during the pandemic is presented in Table 2.

Table2. Interest rates of the National Bank of Poland during the COVID-19 pandemic

The period when the particular level of the interest rate was in effect	Reference rate	Lombard rate	Deposit rate	Rediscount rate for bills of exchange	Discount rate for bills of exchange
05.03.2015-17.03.2020	1.50%	2.50%	0.50%	1.75%	Was not applied
18.03.2020-08.04.2020	1.00%	1.50%	0.50%	1.05%	1.10%
09.04.2020-28.05.2020	0.50%	1.00%	0.00%	0.55%	0.60%

The period when the particular level of the interest rate was in effect	Reference rate	Lombard rate	Deposit rate	Rediscount rate for bills of exchange	Discount rate for bills of exchange
29.05.2020-06.10.2021	0.10%	0.50%	0.00%	0.11%	0.12%
07.10.2021-03.11.2021	0.50%	1.00%	0.00%	0.51%	0.52%
04.11.2021-08.12.2021	1.25%	1.75%	0.75%	1.30%	1.35%
09.12.2021-04.01.2022	1.75%	2.25%	1.25%	1.80%	1.85%
05.01.2022-08.02.2022	2.25%	2.75%	1.75%	2.30%	2.35%
09.02.2022-08.03.2022	2.75%	3.25%	2.25%	2.80%	2.85%
09.03.2022-06.04.2022	3.50%	4.00%	3.00%	3.55%	3.60%
07.04.2022-05.05.2022	4.50%	5.00%	4.00%	4.55%	4.60%
06.05.2022-08.06.2022	5.25%	5.75%	4.75%	5.30%	5.35%
09.06.2022-07.07.2022	6.00%	6.50%	5.50%	6.05%	6.10%
08.07.2022-07.09.2022	6.50%	7.00%	6.00%	6.55%	6.60%
08.09.2022-06.09.2023	6.75%	7.25%	6.25%	6.80%	6.85%

Source: own study based on [11].

The actions taken by the Monetary Policy Council played a role in revitalizing economic activity among citizens. More than a year and a half after the World Health Organization announced the coronavirus pandemic, and following three consecutive interest rate reductions, on October 7, 2021, the Council opted to raise the level of three out of the four interest rates. This marked the first increase since May 10, 2012, and was a response to escalating inflation driven by factors beyond domestic monetary policy. These factors included higher prices of energy-producing raw materials and food materials in global markets compared to the previous year, increased electricity prices, garbage disposal fees, and global disruptions to transportation and supply chains [21]. In the subsequent months, the impact of these factors intensified, leading to inflation in many countries, including Poland, reaching the highest levels in decades. Poland's unfavorable economic situation was further exacerbated by Russia's attack on Ukraine. Although the Monetary

Policy Council regularly raised the interest rates until September 7, 2022, it was not until March 2023 that a decrease in domestic inflation, from 18.4% to 16.1%, was observed [22]. However, this level was significantly higher than the range set in the Direct Inflation Target strategy adopted by the National Bank of Poland, which stated that inflation should be 2.5%, with a possible deviation of one percentage point "upwards" or "downwards" [26, pp. 346].

During the coronavirus pandemic, the Monetary Policy Council adjusted the level of basic interest rates a total of fourteen times, marking a departure from the previous five-year period during which no such changes were made. The initial three interventions involved decreasing interest rates, reflecting an expansive monetary policy intended to stimulate the domestic economy. In contrast, the subsequent eleven changes, which entailed increasing interest rates, were implemented to address the dynamically increasing inflation. These adjustments signaled a shift toward a restrictive policy, aiming to curtail banks' lending activities and reduce the money supply.

Summarizing this part of the discussion, one can conclude that in the era of the coronavirus pandemic, the National Bank of Poland conducted an active monetary policy. In the context of the level of interest rates, it manifested itself in their numerous modifications. These were introduced based on the analysis of the current socio-economic situation and the prediction of future events. Due to the high uncertainty and dynamics of changes, this prediction was an extremely complicated process. However, the decisions themselves on the directions of interest rate changes had their own rationale (lowering NBP interest rates in the initial phase of the pandemic, and then raising them in the later stage of the fight against the crisis - not only pandemic, but also inflationary). Other central banks around the world also acted in a similar manner.

4.2. The COVID-19 pandemic vs the interest rate policy of central banks worldwide

The World Health Organization's declaration of a pandemic had a profound impact on the global economic landscape. The escalation of restrictions imposed by governments was paralleled by decisions made by central banks responsible for managing monetary policy and achieving its objectives. As interest rates are considered the fundamental instrument of monetary policy, they emerged as the primary mechanism to which the most important central banks in individual countries turned in this unprecedented situation.

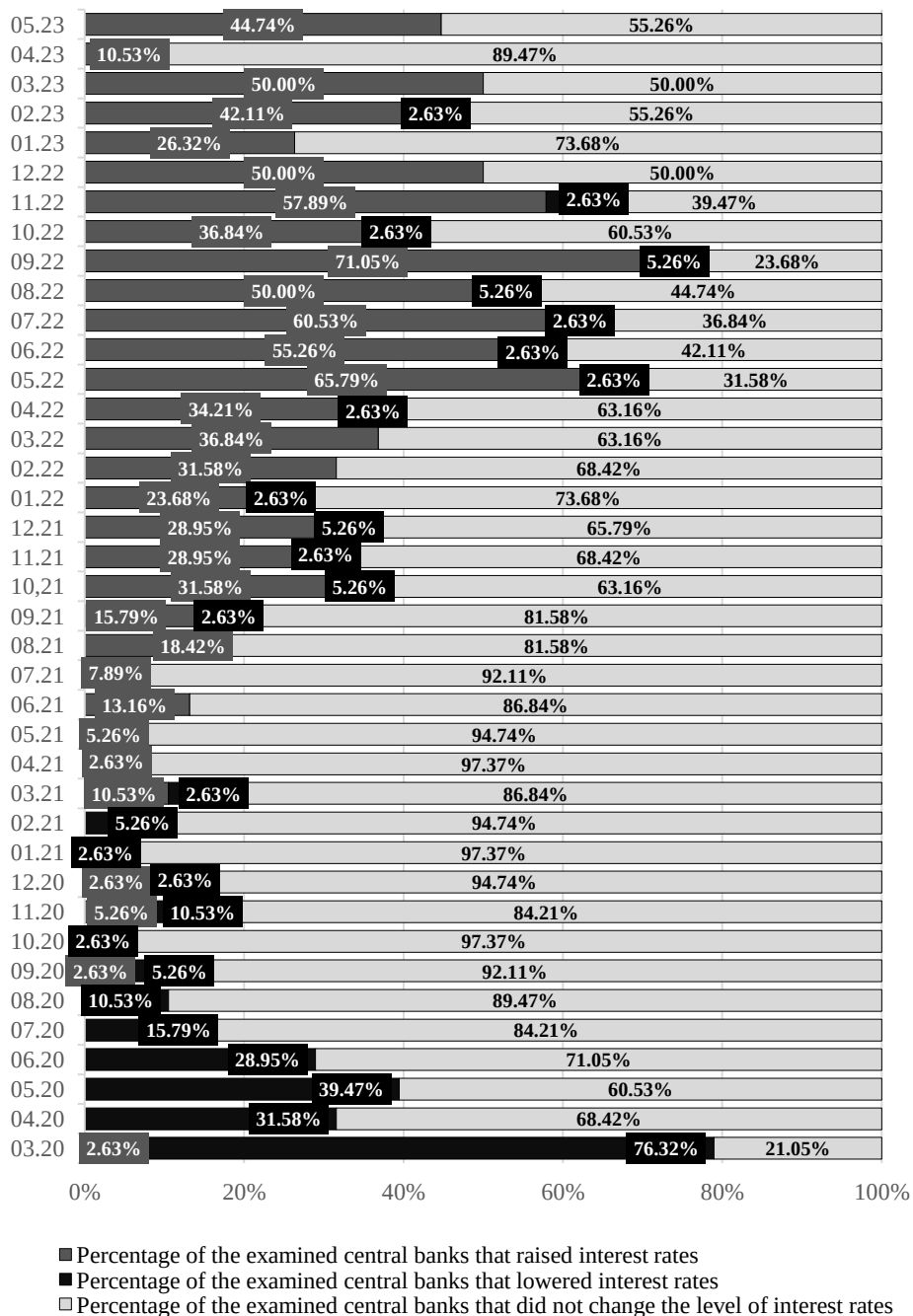

Fig. 1. Changes in the interest rates of central banks worldwide during the SARS-CoV-2 pandemic [N = 38]

Source: own calculations based on: Bank for International Settlements [5].

The information presented in Figure 1 indicates that in March 2020, the month when the World Health Organization announced the beginning of the coronavirus pandemic, over 76% of the central banks covered by the research opted to decrease the level of their basic interest rates compared to the previous month. In the case of the National Bank of Poland, this basic rate is the reference rate. Undoubtedly, this event was unprecedented, mirroring the extraordinary situation that the entire world was forced to face. The objective of this measure was to reduce the costs of obtaining credit, thereby increasing the supply of money in the economy and stimulating engagement in economic activity by citizens under conditions not conducive to such behavior (due to numerous restrictions and lockdowns). In the subsequent months of the pandemic, central banks more frequently made decisions reflecting the expansive character of their monetary policy. It wasn't until December 2020 that the proportion of banks deciding to decrease their interest rates equaled that of banks deciding to increase their interest rates. In the following two months, central banks continued to demonstrate their willingness to relax their monetary policy. This trend was permanently reversed in March 2021 when, for the first time since the beginning of the pandemic, more banks covered by the research decided to increase rather than decrease their basic interest rates. This phenomenon persisted until the end of the research period, marked by the day when the WHO announced the end of the global state of a public health emergency on May 5, 2023.

The global trend of increasing interest rates aimed to counteract the dynamically rising inflation. Central banks, in response to the heightened geopolitical situation in Central and Eastern Europe and in South-Eastern Europe, along with the Russian attack on Ukraine in February 2022, tightened their monetary policies to mitigate conjunctural fluctuations. This situation significantly heightened inflationary pressures, leading to a dynamic and substantial increase in prices, including raw materials, disruptions in global supply chains, and escalating labor costs [24]. In response to these developments, central banks continued to raise their interest rates. In February 2022, almost every third entity covered by the research opted to take this measure. Three months later, nearly two-thirds of banks raised their interest rates. The peak was reached in September 2022 when over 70% of the analyzed central banks decided to take this step. This period also marked the last interest rate increase by the National Bank of Poland. Until the end of the global state of public health emergency, central banks much more frequently implemented actions representing a restrictive monetary policy, aimed at decreasing money supply and encouraging citizens to save money to curb inflation. During this time, measures aimed at economic relaxation were observed only sporadically.

Completed research indicates that in a crisis situation, which the coronavirus pandemic should undoubtedly be considered, central banks around the world took coordinated actions. Depending on the moment at which they took place, they were directed, either to activate the public (the initial phase of the pandemic) or to combat the negative effects of the pandemic. Given that interest rates are the primary instrument of monetary policy, it should come as no surprise that modifications of their level were the most common actions of central banks. However, it should be noted that the decisions of the authorities of individual central banks were adapted both to the factors that globally affected individual countries and the individual situation (including the stage of development) of each country.

Summary

Monetary policy stands out as one of the most significant aspects of modern state functioning. Central banks bear the responsibility for achieving its objectives, leveraging the instruments at their disposal to provide economic entities with capital, regulate the money supply, stimulate socio-economic growth, and contribute to maintaining a stable price level while influencing domestic inflation. In carrying out these responsibilities, central banks employ a variety of instruments, with interest rates recognized as paramount. In fact, interest rates are a mechanism whose use implies the scale of influence of other instruments at the disposal of modern central banks (we are talking about, for example, open market operations or deposit and credit operations). Ensuring alignment between the decisions made by the relevant bodies of central banks and those of other entities overseeing different areas of state functioning is crucial. The announcement of the SARS-CoV-2 pandemic by the World Health Organization in March 2020 prompted immediate actions from governments and central banks worldwide. With domestic economies shutting down and increasing restrictions, central banks swiftly reduced interest rates. This measure aimed to lower the costs of obtaining credit and interest rates on deposits, consequently stimulating economic activities among the population. However, disruptions in the supply chain due to restrictions and the escalating pandemic led to a dynamic increase in prices, including raw materials, fostering inflation. In response, there was a gradual shift towards tightening monetary policy, marked by central banks progressively raising interest rates. The situation was further compounded by Russian aggression against Ukraine, contributing to inflation levels in many countries reaching the highest points in years. Consequently, measures taken by central banks during this period were restrictive, intended to raise interest rates on credits and deposits, dissuading citizens

from engaging in economic activities while limiting money supply in the economy to curb inflation. Despite global inflation starting to decline in the first half of 2023 [25], it still remained significantly above the targets set in the Direct Inflation Target strategy. This suggests that the effectiveness of measures taken by central banks worldwide was constrained, primarily due to the high unpredictability of global developments. The conducted research shows that the proper formation of the level of market interest rates is conducive to the implementation of the objectives of the state monetary policy and the achievement of its goals. According to the traditional mechanism of transmission of monetary impulses, their lowering stimulates the economic growth of the country, manifested in the progression of such measures as investment, money supply and Gross Domestic Product. Their increase, on the other hand, promotes a reduction in the level of the indicated economic quantities. The modeling of interest rates during the coronavirus pandemic was aimed at achieving the cited goals. However, given the fact that the pandemic reality brought with it a high unpredictability of events, while at the same time posing a huge challenge to domestic policymakers, the effectiveness of the impact of interest rates in the pandemic reality was in fact severely limited. This situation shows that modern central banks, through the bodies that represent them, should already be developing plans for dealing with adverse events in non-crisis times. In the author's opinion, such a course of action will certainly not eliminate the risk of further crises, however, it will significantly increase the security of national economies in times of crisis.

Literature

- [1] Airaudo F.S., Exit Strategies from Quantitative Easing: The Role of the fiscal-monetary policy mix (preprint), 2023, pp. 1-64; https://www.ecb.europa.eu/pub/conferences/ecbforum/shared/pdf/2023/EFCB_2023_Florencia_Airaud_Paper.pdf [18.11.2023].
- [2] Cochrane J., Expectations and the neutrality of interest rates, "BIS Working Papers" 2023, no. 1136, pp. 1-68.
- [3] Daoui M., Monetary Policy and Economic Growth in Developing Countries: A Literature Review (preprint), 2023, pp. 1-13; <https://doi.org/10.48550/arXiv.2303.03162>.
- [4] Dmowski A., Sarnowski J., Prokopowicz D., *Finanse i bankowość. Teoria i praktyka*, Difin, Warszawa 2008.
- [5] Grzyb M., Ocena wykorzystania tradycyjnego mechanizmu transmisji impulsów monetarnych Narodowego Banku Polskiego w latach 2014-2018,

- „Studia Prawno-Ekonomiczne” 2020, vol. 117, pp. 241-259; <https://doi.org/10.26485/SPE/2020/117/14>.
- [6] Grzyb M., Ostraszewska Z., Kształtowanie stawek podatkowych jako narzędzie stymulacji rozwoju gospodarczego gminy Krzepice w latach 2011-2015, [in:] Współczesne problemy zarządzania finansami, ed. A. Wójcik-Mazur, J. Łukomska-Szarek, Wydawnictwo Wydziału Zarządzania Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa 2017, pp. 45-60.
- [7] Grzyb M., Polityka pieniężna Narodowego Banku Polskiego a koronawirus, [in:] Finanse publiczne i podatki w czasie pandemii COVID-19, ed. A. Drozdek, Think & Make, Warszawa 2020, pp. 255-278.
- [8] Grzyb M., Wpływ instrumentów polityki pieniężnej Narodowego Banku Polskiego na adekwatność kapitałową i wymogi kapitałowe z tytułu poszczególnych typów ryzyka sektora bankowego w Polsce w latach 2014-2018, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2020, no. 393, pp. 21-41; <https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.cejsh-938ea54e-e040-43a9-b14d-209e50e6bc4c/c/02.pdf> [18.11.2023].
- [9] Holston K., Laubach T., Williams J.C., Measuring the Natural Rate of Interest After COVID-19, “Federal Reserve Bank of New York. Staff Report” 2023, no. 1063, pp. 1-40.
- [10] <https://bank.pl/inflacja-spada-na-calym-swiecie/> [19.11.2023].
- [11] <https://nbp.pl/podstawowe-stopy-procentowe-archiwum/> [19.11.2023].
- [12] <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ceny-handel/wskazniki-cen/wskazniki-cen-towarow-i-uslug-konsumpcyjnych-pot-inflacja-miesieczne-wskazniki-cen-towarow-i-uslug-konsumpcyjnych-od-1982-roku/> [19.11.2023].
- [13] [https://web.archive.org/web/20230505214912/https://www.who.int/news/item/05-05-2023-statement-on-the-fifteenth-meeting-of-the-international-health-regulations-\(2005\)-emergency-committee-regarding-the-coronavirus-disease-\(covid-19\)-pandemic](https://web.archive.org/web/20230505214912/https://www.who.int/news/item/05-05-2023-statement-on-the-fifteenth-meeting-of-the-international-health-regulations-(2005)-emergency-committee-regarding-the-coronavirus-disease-(covid-19)-pandemic) [19.11.2023].
- [14] <https://www.bis.org/statistics/cbpol/cbpol.xlsx> [19.11.2023].
- [15] <https://www.elibrary.imf.org/downloadpdf/book/9781557754899/ch002.pdf> [19.11.2023].
- [16] <https://www.npr.org/sections/goatsandsoda/2020/03/11/814474930/coronavirus-covid-19-is-now-officially-a-pandemic-who-says?t=1597832796442> [19.11.2023].
- [17] Iwanicz-Drozdowska M., Jaworski W.L., Zawadzka Z., Bankowość. Zagadnienia podstawowe, Poltext, Warszawa 2010.
- [18] Komunikat z posiedzenia Rady Polityki Pieniężnej w dniu 6 października 2021 r., Rada Polityki Pieniężnej, Warszawa 2021.

- [19] Komunikat z posiedzenia Rady Polityki Pieniężnej w dniu 7 września 2022 r., Rada Polityki Pieniężnej, Warszawa 2022.
- [20] Mehar M.A., Role of monetary policy in economic growth and development: from theory to empirical evidence, "Asian Journal of Economics and Banking" 2023, vol. 7, no. 1, pp. 99-120; <https://doi.org/10.1108/AJEB-12-2021-0148>.
- [21] Oplustil K., Woroniecki P.M., Budżet i podatki, [in:] Instytucje gospodarki rynkowej, ed. T. Włudyka, M. Smaga, Lex a Wolters Kluwer business, Warszawa 2018, pp. 205-268.
- [22] Rosiek J., Polityka monetarna w dobie kryzysu gospodarczego – wybrane aspekty oddziaływania, [in:] Polityka makroekonomiczna w warunkach kryzysu i jej wpływ na gospodarkę, ed. Z. Dach, Lex a Wolters Kluwer business, Warszawa 2011, pp. 116-137.
- [23] Skopowski M., Wiśniewski M., Współczesna polityka pieniężna – instrumenty, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2009.
- [24] The natural rate of interest: drivers and implications for policy [w:] World Economic Outlook. A Rocky Recovery, International Monetary Fund, 2023, pp. 45-67; <https://doi.org/10.5089/9798400224119081>.
- [25] Thedéen E., The links between monetary policy, financial stability and fiscal policy, Sveriges Riksbank, Stockholm 2023; <https://www.bis.org/review/r230524c.pdf> [18.11.2023].
- [26] Tura K., Kierunki rozwoju strategii bezpośredniego celu inflacyjnego – studium przypadku wybranych państw europejskich, [in:] Współczesne wyzwania rozwoju gospodarczego: polityka i kreacja potencjału. Cz. 2, Struktura gospodarki, rynek pracy, środowisko i jakość życia, ed. A. Cudowska-Sojko, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2015, pp. 339-354.

Polityka stóp procentowych banków centralnych na świecie w czasie pandemii koronawirusa SARS-CoV-2

Streszczenie: Współczesne banki centralne funkcjonują w niezwykle turbulentnym otoczeniu. Podmioty te, kształtując politykę pieniężną i realizując jej założenia, odpowiadają między innymi za utrzymanie stabilnego poziomu cen czy wartość krajowego pieniądza, jednocześnie stymulując rozwój społeczno-gospodarczy państw. W tym celu wykorzystują one różnorakie instrumenty, wśród których szczególną rolę odgrywają stopy procentowe. Niniejszy artykuł ma charakter teoretyczno-empiryczny, a jego celami są: wyjaśnienie istoty i znaczenia polityki pieniężnej we współczesnych państwach, wskazanie roli, jaką w toku realizacji założeń polityki pieniężnej pełnią stopy procentowe, a także ukazanie sposobu prowadzenia polityki stóp procentowych przez banki centralne na świecie w czasie pandemii COVID-19. Część teoretyczna opracowania bazuje na zastosowaniu metody studiów literaturowych, natomiast część empiryczna powstała w oparciu o własne analizy dotyczące wysokości stóp procento-

wych banków centralnych w poszczególnych miesiącach trwania pandemii. Dane wykorzystane w tym fragmencie artykułu pochodzą ze stron internetowych: Narodowego Banku Polskiego oraz Banku Rozrachunków Międzynarodowych. Przeprowadzone badania wskazują, iż w początkowym okresie pandemii wśród banków centralnych dominował styl prowadzenia polityki pieniężnej o charakterze ekspansywnym. Z czasem jednak przybrał on charakter silnie restrykcyjny, co związane było z dynamicznie rosnącą inflacją.

Słowa kluczowe: banki centralne, koronawirus, Narodowy Bank Polski, stopy procentowe.